

Liv M. Hansen

Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjie

Synliggjøring av samisk historie, identitet og kultur i Trondheim: En kvalitativ studie av Elsa Laula Renbergs plass i sammenheng med Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, historiebevissthet og minnekultur.

Masteroppgave i Samfunnsfagdidaktikk

Veileder: Jon Reitan

Juni 2024

Liv M. Hansen

Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjie

Synliggjøring av samisk historie, identitet og kultur i Trondheim: En kvalitativ studie av Elsa Laula Renbergs plass i sammenheng med Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, historiebevissthet og minnekultur.

Masteroppgave i Samfunnsfagdidaktikk
Veileder: Jon Reitan
Juni 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for lærerutdanning

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

I 2020 ble det vedtatt at Elsa Laula Renberg skulle hedres med egen plass i Trondheim. Trondheim kommune har, sammen med andre aktuelle organisasjoner og aktører, arbeidet med hvordan utformingen og utsmykningen av dette byrommet skal se ut. Byrommet er fremdeles under utvikling, og det gjenstår å se hva det endelige resultatet av prosjektet vil bli. I denne masteroppgaven presenteres en undersøkelse av fornorskingspolitikken, Elsa Laula Renberg og Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, sett sammen med mitt innsamlede datamateriale.

Den overordnede problemstillingen denne studien adresserer er: «Hva er bakgrunnen for Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sjiije i Trondheim, og hvilke målsettinger har Trondheim kommune for dette byrommet?». Denne studien er forankret i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og historiebevissthet er et sentralt begrep i analysen. Annen utvalgt teori for denne studien inkluderer historiebruk, identitet, historiekultur og minner. For å besvare problemstillingen på en adekvat måte, formet jeg to forskningsspørsmål; Hva er den minnekulturelle konteksten for Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sjiije? Hvordan kan stedet bidra til økt bevissthet rundt samisk historie, identitet og kulturarv? Disse spørsmålene har vært avgjørende for å strukturere analysen og besvare problemstillingen min.

Dette er en kvalitativ studie, og metodene jeg har valgt for denne oppgaven er dokumentanalyse og tre fokuserte intervjuer. Dokumentanalysen ble utført på arkivmateriale som jeg fikk tilgang til fra Trondheim kommune, og dette materialet har fungert som sekundær- eller tilleggsdata. Jeg gjennomførte intervjuer med tre informanter fra Trondheim kommune, som alle er anonymisert. To av disse informantene ble intervjuet sammen. Den siste informanten, som ikke er anonymisert i denne studien, representerer det samiske miljøet i Trondheim.

Abstract

In 2020, it was decided that Elsa Laula Renberg would be honored with her own place in Trondheim municipality has, along with other relevant organizations and stakeholders, worked on the design and decoration of this urban space. The project is still under development, and it remains to be seen what the results will be. This master´s thesis presents an investigation of the Norwegianization policy, Elsa Laula Renberg, and the Truth and Reconciliation Commission´s report, alongside the data I have collected.

The research question in this study is: "What is the background for Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergs plass in Trondheim, and what are the objectives of Trondheim municipality for this urban space?". This study is grounded in the Truth and Reconciliation Commission´s report, with historical awareness being a central concept in the analysis. Additional theoretical framework selected for this study include use of history, identity, historical culture, and memory. To adequately address the research question, I formulated two research sub-questions: What is the commemorative cultural context of Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergs plass? How can the site contribute to the increased awareness of Sami history, identity, and cultural heritage? These questions have been crucial in structuring the analysis and answering the main research question.

This is a qualitative study, and the methods I have chosen for this thesis are document analysis and three focused interviews. The document analysis was concluded on archival material provided by Trondheim municipality, serving as secondary or supplementary data. I conducted interviews with three informants from Trondheim municipality, all of whom are anonymized. Two of these informants were interviewed together. The final informant, who is not anonymized in this study, represents the Sami community in Trondheim.

Forord

Det har gått nesten seks år siden jeg kom flyttende fra Høyanger til Trondheim for å ta en bachelor i kulturminneforvaltning. Jeg hadde på den tiden ingen planer om å ta en mastergrad, da dette ville «ta lang tid», og jeg ville ut i arbeid så fort som mulig. Men, jeg ble en engasjert student, som etter tre år ikke følte meg helt mettet på kunnskapen NTNU hadde å by på. Etter et lite år med «pause», et par gjennomganger av de toårige masterprogrammene og noen e-poster, landet jeg på mitt valg – master i Samfunnsfagdidaktikk. Og dette er noe jeg ikke har angret på et sekund.

Det har ikke vært et helt enkelt semester. Å skrive en masteroppgave som gravid og med ADHD som derav ikke kan medisineres, har hatt sine utfordringer. Konsentrasjonen har vært langt fra optimal, og en dose svangerskapsplager og andre ting som medfølger har tatt noe av oppmerksomheten bort fra oppgaven. Jeg vil likevel si meg stolt over det jeg har fått til, for jeg har fått til mye. Men jeg kunne ikke ha fått til dette uten min samboer, Martin, som på alle områder har bidratt til at min hverdag har vært så behagelig som mulig. Han har virkelig gjort det mulig for meg å fokusere på både masteroppgaven og min egen helse, og samtidig bidratt til at jeg har kunnet nyte noen fine stunder sammen med lille Cedric i magen. Takk for at du er den du er.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder, Jon Reitan, som har bidratt meg med mye kunnskap og engasjement. Uten din kompetanse, gode refleksjoner og optimisme hadde ikke oppgaven blitt til det den er i dag. Jeg trengte nettopp deg som veileder. Jeg ønsker også å takke informantene for deres åpenhet og at de var villige til å bidra meg i denne studien. Sist, men ikke minst, vil jeg takke klassen min for to fine skoleår sammen. Ida, Karl, Øystein, Sondre, Hannah og Kim - Hver samling med dere har vært en glede. Ikke bare har vi prioritert hverandre med aktiviteter utenfor undervisning i samlingsukene, men vi har også hatt en minnerik tur sammen til Karmøy. Jeg vil rette en liten ekstra takk til vennene mine i her hjemme i Trondheim, som har bidratt til å lette stemningen den siste delen av studietiden.

♡ Liv M. Hansen

Trondheim, våren 2024

Innhold

1. Innledning	1
1.1. Bakgrunn for oppgaven.....	1
1.1.1. Urfolk og minoriteter	1
1.1.2. Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjie.....	2
1.2. Problemstilling og forskningsspørsmål	2
1.3. Samfunnsfagdidaktisk relevans	3
1.3.1. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020	3
1.4. Tidligere forskning	4
1.4.1. Mitt bidrag til forskningsfeltet.....	5
1.5. Oppgavens struktur.....	6
2. Teoretisk rammeverk	7
2.1. Historiebevissthet.....	7
2.1.1. Historiebevissthet i læreplanen	8
2.2. Historiebruk	9
2.3. Identitet	12
2.4. Historiekultur	12
2.5. Minner.....	13
2.5.1. Kollektive minner.....	14
2.5.2. Minnested og minnesmerke.....	14
2.6. Oppsummering	15
3.0. Metode	17
3.1. Forskningsdesign og tilnærming.....	17
3.2. Forskningsmetoder	17
3.2.1. Valg av dokumentanalyse	17
3.2.2. Valg av fokuserte intervjuer.....	18
3.3. Utvalg.....	18
3.3.1. Presentasjon av informantene.....	19
3.4. Datainnsamling	19
3.4.1. Arkivmateriale.....	19
3.4.2. Fokuserte intervjuer	20
3.5. Kvalitet i forskningsprosjektet.....	20
3.5.1. Etske hensyn	21
3.5.2. Reliabilitet og validitet	21
3.6. Oppsummering	22
4. Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjie: Historisk kontekst	23

4.1. Fornorskingspolitikken 1850-1950.....	23
4.1.1. Skolen og internatene.....	24
4.1.2. Reindrift.....	25
4.1.3. Fornorskingen i mellomkrigstiden.....	26
4.1.4. Krigsårene og tidlig etterkrigstid.....	27
4.2. Elsa Laula Renberg.....	28
4.2.1. Oppveksten.....	29
4.2.2. Samepolitikken i Sverige under Elsas oppvekst.....	30
4.2.3. Politikken.....	31
4.3. Det samiske landsmøtet.....	32
4.3.1. Deltakerne.....	33
4.3.2. Samisk organisering etter landsmøtet.....	33
4.4. Oppsummering.....	35
5. Analyse.....	37
5.1. Tematisk analyse.....	37
5.2. Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sjiie og den minnekulturelle konteksten.....	38
5.2.1. Tråante 2017.....	38
5.2.2. Minner og minoriteter Trondheim.....	40
5.3. Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sjiie og økt bevissthet rundt samisk historie, identitet og kulturarv.....	43
5.3.1. Sannhet og forsoning.....	43
5.3.2. Samisk identitet.....	46
5.3.3. Historiebevissthet.....	49
5.5. Oppsummering.....	51
6. Avslutning.....	53
6.1. Problemstilling.....	53
6.1.1. Første forskningsspørsmål.....	53
6.1.2. Andre forskningsspørsmål.....	54
6.2. Veien videre.....	55
Kilder og litteratur.....	57
Vedlegg.....	60

Figurer

Figur 1: Karlssons typologier (Karlsson, 2018, s. 72).	10
Figur 2: Blått skilt - Elsa Laula Renberg. Foto: Liv M. Hansen	42

1. Innledning

1.1. Bakgrunn for oppgaven

Min studietid ved Norges Teknisk-naturvitenskapelige Universitet (NTNU) begynte i 2018, da jeg startet mitt første år på bachelorprogrammet for Kulturminneforvaltning. Gjennom dette studiet fikk jeg grundigere forståelse for Norges historie, men også komt tettere på norsk kultur og kulturhistorie. Jeg la merke til at samiske temaer og minoriteter ble viet større oppmerksomhet i undervisningen på universitetet enn det jeg hadde hatt i grunnskolen og på videregående skole i Sogn og Fjordane, i dag Vestland fylke. Etter ett år møtte jeg min samboer, som har nordsamisk bakgrunn. Under min utplassering ved NTNU Vitenskapsmuseet ble jeg kjent med samiske temaer innen feltet og introdusert for det samiske materialet i magasinet. Jeg ble raskt gjort oppmerksom på at dette materialet er et følsomt tema innen museumsvirksomheten i Norge. Jeg hadde allerede noe kunnskap om dette gjennom emnet *KULMI2300 Innføring i museologi*, der ICOM's museumsetiske regelverk var en sentral del av undervisningen. Jeg ønsket derfor å skrive bacheloroppgaven min om tilbakeføringen av samisk kulturarv til samiske museer i Norge, med søkelys på prosjektet *Bååstede*. Dette var et tema jeg virkelig engasjerte meg for og fant svært interessant.

Etter at jeg jobbet med samiske temaer i min bacheloroppgave, opplevde jeg en økende interesse for hvordan samfunnet er påvirket av fortiden. Jeg ble også fascinert av å oppdage begrenset forskning innenfor dette feltet, og jeg fikk en trang til å utforske dette mer. Samiske temaer var en del av masterprogrammet for Samfunnsfagdidaktikk, og interessen for temaet ble ytterligere styrket gjennom undervisningen. Gjennom emnet *DID3703 Utforskende undervisning og samfunnskritisk tenkning* besøkte vi Elsa Laula Renbergs plass i undervisningen for å analysere byrommets innhold. Det var på dette tidspunktet plassert informasjonsplakater om Elsa Laula Renberg og det samiske landsmøtet i 1917, og byrommet virket ellers tomt. Det var også uvisst om tre-installasjonen i området var en del av byrommet, men i ettertid ble det forstått at dette tilhørte Cicignons plass, byrommet ved siden av Elsa Laula Renbergs plass, som ligger utenfor Metodistkirken. Jeg var allerede på dette tidspunktet nysgjerrig på hvilke planer Trondheim kommune hadde for byrommet, og gjorde allerede da en vurdering på om dette kunne bli en mulig masteroppgave. Det var imidlertid ikke før høsten 2023 at jeg endelig bestemte meg for å ta fatt på dette temaet.

1.1.1. Urfolk og minoriteter

Det finnes ingen offisiell definisjon av urfolk internasjonalt, men i ILO-konvensjonen står det at typisk er urfolk mennesker som er marginaliserte i det storsamfunnet de er en del av, som har hatt tilknytning til et geografisk område lenge før de nåværende grensene ble etablert, som har en egenartet kultur knyttet til naturressurser og som skiller seg sosialt, kulturelt og/eller språklig fra den dominerende befolkningen. ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter (nr. 169) ble vedtatt i 1989, ratifisert i Norge i 1990 og trådte i kraft i 1991. Per 6. juli 2023 har 24 land ratifisert denne avtalen (FN-Sambandet, 2023). ILO-konvensjonen nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater definerer urfolk i artikkel 1 nr. 1b slik:

Folk i selvstendige stater som er ansett som opprinnelige fordi de nedstammer fra de folk som bebodde landet eller en geografisk region som landet hører til da erobring eller kolonisering fant sted eller da de nåværende statsgrenser ble

fastlagt, og som uansett deres rettslige stilling har beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner (Regjeringen.no, 2020).

I Norge er samene regnet som urfolk, som understrekes i Grunnloven § 108: «Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv» (Kongeriket Norges Grunnlov, 2023). I Sameloven (Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold) gjelder i samsvar med ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk, og skal anvendes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter. Formålet med loven er å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe i Norge skal kunne sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv (Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven), 1989). I Hermanstrand et.al. (2019) står det om sørsamene som en minoritet innenfor minoriteten (Hermanstrand, Kolberg, Nilssen, & Sem, 2019, s. 3). Dette vil si at sørsamene er en minoritet innenfor det samiske samfunnet. I Norge er det også fem nasjonale minoriteter: kvener, skogfinner, jøder, rom og romanifolket. En nasjonal minoritet defineres som regel ut ifra etnisitet, religion eller språk (FN-Sambandet, 2024).

1.1.2. Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjie

I forbindelse med undervisning på mastergraden har vi også tatt opp samiske temaer. Blant annet besøkte vi Elsa Laula Renbergs plass høsten 2022. Allerede da kjente jeg en nysgjerrighet for prosjektet, og ønsket å finne ut mer om dette. Det var ikke så mye på plassen den gangen jeg besøkte byrommet for første gang, annet en noen installasjoner av informasjonsplakater om historien til det samiske landsmøte og Elsa Laula Renberg. Siden da har disse plakatene blitt fjernet, og byrommet har stått tomt. Jeg ble nysgjerrig på hvilke planer kommunen hadde med dette byrommet, og hva som skulle presenteres. Hvilken samfunnsfunksjon skulle byrommet ha, og skulle det samiske formidles på noe vis? For meg ble dette et sted av stor betydning, sett spesielt i lys av den historiske konteksten til plassen, og jeg hadde gjerne egne ønsker om hva som skulle bli til her.

1.2. Problemstilling og forskningsspørsmål

I denne delen skal jeg presentere oppgavens problemstilling og avgrensninger. Studien tar sikte på å svare på følgende problemstilling: «Hva er bakgrunnen for Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjie i Trondheim, og hvilke målsettinger har Trondheim kommune for dette byrommet?».

For å besvare denne todelte problemstillingen og konkretisere den, har jeg utviklet to forskningsspørsmål. Disse svarer jeg på i kapittel 5. *Analyse*. Forskningsspørsmålene lyder:

1. Hva er den minnekulturelle konteksten for Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjie?
2. Hvordan kan stedet bidra til økt bevissthet rundt samisk historie, identitet og kulturarv?

Disse forskningsspørsmålene har jeg også formet for å lettere anvende utvalgt teori i analysen.

1.3. Samfunnsfagdidaktisk relevans

1.3.1. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020

Den overordnede delen av Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020 (LK20) gjelder for grunnopplæringen i Norge. Grunnopplæringen består av grunnskole og videregående opplæring. Grunnopplæringen omfatter barn og ungdom fra første klasse på barnetrinnet frem til og med studieforbereidende og yrkesfaglige utdanningsprogrammer i videregående opplæring. Overordnet del av LK20 ble fastsatt ved kongelig resolusjon 1. september 2017 med hjemmel i opplæringsloven § 1-5. Hovedmålgruppen for overordnet del av læreplanverket er alle som har ansvar for opplæring, altså lærere, instruktører, assistenter, skoleledere, skoleeiere, andre yrkesfaggrupper i skolen og lærebedrifter. Opplæringen gjelder for elever, lærlinger, lære kandidater, praksisbrevkandidater og voksne deltagere i grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 2). Formålet med opplæringen i skole og lærebedrift er at det skal, i samarbeid og forståelse med hjemmet, åpne dører mot verden og fremtiden og gi elevene og lærlingene historisk og kulturell innsikt og forankring. Opplæringen skal også blant annet gi innsikt i kulturelt mangfold og vise respekt for hver enkelt person. Den skal fremme demokrati, likestilling og vitenskapelig tenkemåte, og elevene skal tilegne seg kunnskap og holdninger for å kunne mestre sine liv og delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. I den overordnede delen står det også at alle former for diskriminering skal motarbeides (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 4).

Ettersom jeg tar master i samfunnsfagdidaktikk, og min bakgrunn med bachelor i kulturminneforvaltning, vil jeg presentere kjerneelementene for samfunnsfag/samfunnskunnskap og historie på grunnskolen og i videregående utdanning, og her ønsker jeg å se på hvordan urfolk blir trukket frem i læreplanene. Kjerneelementer for samfunnsfag i grunnskolen (2., 4., 7. og 10. trinn) har søkelys på undring og forskning, samfunnskritisk tenking og sammenhenger, demokratiforståelse og deltakelse, bærekraftig samfunn, og identitetsutvikling og fellesskap. Under kjerneelementet *Bærekraftig samfunn* kommer urfolks- og minoritetsperspektiver frem. Her står det at: «Bærekraftig utvikling i samfunnsfag skal ses i lys av ulike perspektiver, fra det lokale til det globale, og i et urfolks- og minoritetsperspektiv, med vekt på fortid, nåtid og framtid.» (Utdanningsdirektoratet, 2020b).

I samfunnskunnskap for videregående utdanning nevnes det samiske under *Fagets relevans og sentrale verdier*. Her står det at «Faget skal gi elevene innsikt i norske og samiske verdier og kulturuttrykk.» (Utdanningsdirektoratet, 2020a). Kjerneelementene for samfunnskunnskap for videregående utdanning er relativt like kjerneelementene fra grunnskolen, med noen endringer. Søkelyset her er undring og utforskning, perspektivmangfold og samfunnskritisk tenking, medborgerskap og bærekraftig utvikling, og identitet og livsmestring. Under kjerneelementet *Medborgerskap og bærekraftig utvikling* blir det også her belyst om urfolks- og minoritetsperspektiv. Her står det at «Sentralt innhold skal ses i lys av det lokale til det globale, og urfolks og minoriteters perspektiv.» (Utdanningsdirektoratet, 2020b).

Læreplan for historie er først å finne på videregående utdanning. Under *Fagets relevans og sentrale verdier* trekkes samisk historie frem. Her står det blant annet at «Historie skal bidra til at elevene utvikler innsikt i norsk og samisk historie og kulturarv, og forståelse for mangfold.» (Utdanningsdirektoratet, 2020a). Dette kan minnes om det samme som står under faglig relevans for samfunnskunnskap i videregående. Under

Kjerneelementer finner jeg ikke noe spesifikt knyttet til urfolk eller minoriteter, men andre viktige begreper som kan belyse disse perspektivene. Kjerneelementene er historiebevissthet, utforskende historie og kildekritisk bevissthet, historisk empati, sammenhenger og perspektiver, og mennesker og samfunn i fortid, nåtid og fremtid. Historiebevissthet er spesielt aktuelt i min oppgave (Utdanningsdirektoratet, 2020b).

1.4. Tidligere forskning

I denne delen av oppgaven skal jeg se på utvalgte studier og publikasjoner som kan knyttes opp mot min oppgave. Jeg vil her undersøke hvilken forskning som finnes innenfor temaet fra før, og videre gjøre rede for hva min oppgave kan bidra med innen feltet. Ettersom at Elsa Laula Renbergs plass er et nylig vedtatt byrom i 2020 som ennå ikke er fullført, finnes det ingen tidligere forskning spesifikt på dette stedet. Imidlertid er det flere studier som omhandler samisk historie, samiske perspektiver, samisk identitet, samisk politikk og samisk tilstedeværelse, som har relevans for mitt prosjekt. Jeg vil først kort gjøre rede for noen overordnede studier og deretter sirkle meg inn mot temaer som er knyttet opp mot mitt studieobjekt.

Boken *Samenes historie: Fra 1751 til 2010*, skrevet av Astri Andresen, Bjørg Evjen og Teemu Ryymin er en nyere forskningspublikasjon utgitt i 2021. Som tittelen antyder, tar denne boken for seg ulike aspekter av den samiske historien fra år 1751 til 2010. Denne boken er av særlig betydning for å skaffe et historisk overblikk i min oppgave. Spesielt viktige temaer i boken inkluderer fornorskingsprosessen og det samiske landsmøtet i Trondheim. Landsmøtet, som fant sted i Metodistkirken, tar for seg problemene rundt fornorskingspolitikken og de tiltakene som ble iverksatt, og dette temaet har en direkte relevans til Elsa Laula Renberg og det nye byrommet.

Sentralt for min studie er Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport som ble avlevert til Stortinget 1. juni 2023. Denne rapporten er forskningsbasert, og bygger blant annet på ny empiri, som for eksempel muntlige kilder. Kommisjonen har gjort en omfattende historisk kartlegging som beskriver norske myndigheters politikk og virksomhet overfor samer og kvener/norskfinner. De har også undersøkt ettervirkningene av fornorskingspolitikken i dag, knyttet til samisk og kvensk/finsk kultur, samt materielle, sosiale, helsemessige og identitetsmessige ettervirkninger, både for gruppene som helhet og for enkeltindivider. Videre i rapporten foreslår kommisjonen tiltak som fører til videre forsoning (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 14). Den grundige gjennomgangen av fornorskingspolitikken og forslag til videre forsoning er viktig i min studie, da dette har vært med på å danne drivkraften for denne oppgaven. Det er et økt fokus på dette i samfunnet i dag, og vi som samfunn jobber stadig med å forbedre situasjonen til urfolk og minoriteter. Denne rapporten vil også være sentral i kapittel 5. *Analyse*, hvor jeg knytter i sammenheng med datamaterialet og den utvalgte teorien.

I min oppgave er det viktig å ha et søkelys på det sørsamiske, da det er i det sørsamiske området min studie er konsentrert, og fordi Elsa Laula Renberg selv var sørsamisk. Her vil jeg framheve boken *The Indigenous Identity of the South Saami: Historical and Political Perspectives on a Minority within a Minority*, skrevet av Håkon Hermanstrand, Asbjørn Kolberg, Trond Risto Nilssen og Leiv Sem. I denne boken blir det gitt en kort oversikt over sørsamenes historiske, språklige og politiske stilling som en minoritet innenfor en minoritet (Hermanstrand, Kolberg, Nilssen, & Sem, 2019, s. 3). Her utforskes

det hvordan fortiden har påvirket dagens selvforståelse blant sørsamene, og hvordan de aktivt bruker sin historie til å forme det moderne samfunnet. Det blir tatt opp ulike temaer, som språklig revitalisering, historiske og arkeologiske spørsmål, representasjon i offentlig diskurs, og moderne politikk i Norge.

Siri Broch Johansen (2015) har forfattet boken *Elsa Laula Renberg – Historien om samefolkets stora Minerva*. Med denne boken har hun forsøkt å danne et sammenhengende bilde av Elsa Laula Renbergs liv fra fødsel til hennes bortgang. Johansen presiserer at denne boken ikke er en fullstendig biografi, men at det er den mest omfattende som hittil er skrevet. Johansen presenterer en personlig innfallsvinkel i innledningen, der hun argumenterer for Renbergs viktige rolle i kampen for samenes overlevelse. Hun ønsker med denne boken å portrettere Renberg som både en politisk aktør, men også det mennesket hun var (Johansen, 2015, ss. 9-10). Denne boken er spesielt viktig i mitt historiske kapittel i oppgaven, da dette er den mest detaljerte teksten som finnes om Elsa Laula Renberg. Denne er nødvendig for å gi leseren et innblikk i hvor viktig Elsa var som politisk aktør i sin tid, og hennes historie er viktig å få frem da det nettopp er hun byrommet er oppkalt etter.

Natalie Phimpha Andersen (2023) har i sin masteroppgave forsket på verdikonflikten mellom «grønn økonomi» og minoriteters rett til kulturutøvelse. Hun har her analysert Fosen-saken, en konflikt mellom reindriftssamene på Fosen og den norske stat. Andersen argumenterer for at denne saken må forstås innenfor sin historiske kontekst, som kaster lys over sørsamenes status som en minoritet innenfor minoriteten (Andersen, 2023, s. 2). I sitt arbeid har hun benyttet seg av Hermanstrand et.al (2019) for å forklare sørsamene som en slik minoritet, samt for å beskrive sørsamenes historie. Hun har også, på lik linje som meg selv, undersøkt den historiske konteksten til sørsamene og peker på det samiske landsmøtet i Trondheim i 1917 som en betydningsfull hendelse i denne sammenhengen. Under landsmøtet ble problematikken rundt reinbeiteforholdene i det sørsamiske området svært aktuell (Andersen, 2023, s. 37). Det er interessant å merke seg at reindriftssamene i det sørsamiske området fremdeles kjemper for retten til kulturutøvelse, til tross for at dette allerede ble diskutert på landsmøtet i 1917. Dette aspektet er av betydning for min oppgave, da arven etter landsmøtet utgjør en sentral del av min studie.

Jorun L. Jernsletten (2009) har skrevet en doktoravhandling som omhandler relasjoner mellom folk og landskap i Voengel-Njaarke slette. Her har hun analysert hvilken forståelse av relasjoner til landskapet sørsamene uttrykker, og hvor vidt disse relasjonene er knyttet til religiøse fortolkningsrammer (Jernsletten, 2009, s. 1). Selv om denne forskningen ikke direkte kan knyttes til min studie, er den likevel interessant da den sier noe om hvordan samene forstår steder og landskap. I mitt tilfelle vil landskap være et moderne byrom, og blir derfor noe helt annet, men det er interessant for meg å se på hvilken betydning steder kan ha for det sørsamiske folk.

1.4.1. Mitt bidrag til forskningsfeltet

Gjennom disse tidligere publikasjonene har jeg opparbeidet meg et innblikk i hva som er gjort innen feltet tidligere, og hva jeg som forsker kan bidra med i dette temaet. Min studie fokuserer på utviklingen av et nytt byrom der samiske perspektiver står sentralt. Som en del av dette arbeidet har jeg gjennomført intervjuer med sentrale aktører fra Trondheim kommune, inkludert en representant fra det samiske miljøet i Trondheim. Elsa

Laula Renbergs plass representerer på mange måter et innovativt prosjekt i norsk og samisk sammenheng, og jeg har hatt gleden av å arbeide med følgeforskning parallelt med utviklingen av byrommet. Jeg ønsker med denne oppgaven å belyse en del av den samiske historien de fleste kan lite om. Samisk historie har i mange tilfeller fått begrenset oppmerksomhet både i skole og i forskning. Men dette er i endring, og denne oppgaven blir til i en tid hvor vi stadig øker bevisstheten rundt urfolk og minoriteter. Det er fremdeles et stykke igjen før vi er der vi ønsker å være, med et likestilt samfunn hvor det lønner seg å være mangfoldig. Jeg håper at min studie kan tette noen av mange hull. Det foreligger nemlig lite forskning på samiske steder, minnesteder og byrom. Jeg har frem til nå ikke lyktes med å finne en tidligere studie på dette området. En følge av fornorskingspolitikken er blant annet den generelle lave kunnskapen om samer og andre minoritetsgrupper i Norge. En betydelig andel av befolkningen er enige i negative stereotyper om disse gruppene (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 24).

1.5. Oppgavens struktur

I dette kapittelet, kapittel 1. *Innledning*, har jeg presentert tema og problemstilling for oppgaven, den samfunnsfagdidaktiske relevansen, tidligere forskning og mitt bidrag til forskningsfeltet. I kapittel 2. *Teoretisk rammeverk* skal jeg redegjøre for det teoretiske rammeverket i min studie. Her vil jeg presentere og forklare begrepene *historiebevissthet, historiebruk, identitet, historiekultur og minne (kollektive minner, minnested og minnesmerke)* ved hjelp av ulike kilder jeg har valgt. Jeg vil også redegjøre for hvordan et av de sentrale begrepene for oppgaven, *historiebevissthet*, har relevans for LK20. I kapittel 3. *Metode* vil jeg komme inn på oppgavens forskningsdesign og begrunne valget av metode. I kapittel 4. *Historisk kontekst* vil jeg presentere den historiske konteksten til Elsa Laula Renbergs plass. Dette er et viktig kapittel for min studie, da byrommet er oppkalt etter en viktig samisk historisk skikkelse, og er plassert på et område i Trondheim man direkte kan knytte til en viktig del av den samiske historien. I kapittel 5. *Analyse* skal jeg analysere datamaterialet fra studien min i sammenheng med utvalgt teori, og blant annet se på dette i sammenheng med Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. I kapittel 6. *Avslutning* vil jeg ha en avsluttende refleksjon rundt problemstillingen min og hvordan jeg har gjennomført denne studien, samt se på hvordan denne studien kan jobbes videre med i fremtiden.

2. Teoretisk rammeverk

I denne delen av oppgaven vil jeg utdype det teoretiske rammeverket som danner grunnlaget for min studie. Her vil jeg presentere de utvalgte begrepene, som jeg senere skal operasjonalisere i kapittel 5. *Analyse*. Disse begrepene er sentrale både innen samfunnsfag og historie. Sammenkoblingen mellom disse fagområdene er av stor betydning, og jeg har blitt kjent med flere av begrepene gjennom både bachelor- og mastergradsstudiet mitt. For å oppnå en dypere forståelse av samfunnet og dets utvikling, er det essensielt å ha innsikt i historien som ligger til grunn. Jeg vil også undersøke hvordan begrepet *historiebevissthet* er innlemmet i læreplanen, slik at jeg kan styrke koblingen mellom denne oppgaven og det didaktiske aspektet ved utdanningen.

Det første, og kanskje mest avgjørende, begrepet i denne sammenhengen er historiebevissthet. Et annet nært beslektet begrep er historiebruk, som også er et begrep jeg har valgt å ha med i denne studien. Videre skal jeg gjøre rede for identitet og hva dette begrepet betyr i historie- og samfunnsfaget. Historiekultur har også sin relevans for denne studien. Til slutt tar jeg for meg minne, som jeg har valgt at også skal inkludere kollektive minner, minnesteder og minnesmerker.

2.1. Historiebevissthet

Historiebevissthet er et sentralt begrep i denne studien, og jeg skal i denne delen av oppgaven redegjøre for historiebevissthet gjennom Ola Svein Stugu (2013), Klas-Göran Karlsson (2018) og Lise Kvande og Nils Naastads (2020) forklaringer av dette begrepet. I boken *Historie i bruk* av Ola Svein Stugu, er historiebevissthet et sentralt begrep utviklet innenfor tysk historiedidaktikk i perioden 1980. Sentralt i teorien om historiebevissthet er at historien er en grunn dimensjon i selvforståelsen til alle mennesker. I historiebevissthet inngår både forestillinger om fortiden, forståelsen av nåtiden og forventninger om fremtiden (Stugu, 2013, s. 18).

Historiebevissthet er også et sentralt begrep i Klas-Göran Karlssons og Ulf Zanders *Historien är närvarande - Historiedidaktik som teori och tillämpning*. I historiebevissthet er fortiden, nåtiden og fremtiden samtidig nærværende. Her refererer historiebevissthet til individets og samfunnets evne til å være bevisst på og forstå sin egen historie, samt hvordan denne forståelsen kan påvirke ens identitet, verdier og handlinger.

Historiebevissthet utformes av ulike faktorer, inkludert kulturelle, politiske og sosiale verdier. Karlsson påpeker at historiebevissthet ikke bare handler om å ha kunnskap om fortiden, men også ha en dypere forståelse for historiens relevans i nåtiden og framtiden. Karlsson kommer også inn på at historiebevissthet i noen tilfeller kan være vanskelig å skille fra kollektive minner, og understreker forskjellene på disse begrepene. Her peker han på at forskjellen ligger blant annet i at historiebevisstheten har en klarere orientering mot fremtiden, og at minnet er historiebevissthetens bakovervendte dimensjon. Han peker også på at det kollektive minnet er mer sårbar for politisk manipulasjon og utnyttelse av makthavere. Han peker også på at historiebevissthet kan være et verktøy for å skape felles identitet og tilhørighet blant enkeltpersoner og samfunn, for eksempel gjennom historier, minnesmarkeringer og kulturelle praksiser. (Karlsson, 2018, ss. 57-59).

Historiebevissthet har også en viktig plass i boka *Hva skal vi med historie?* av Lise Kvande og Nils Naastad. De trekker frem både Stugu og Karlssons definisjoner av historiebevissthet, men bruker også andre teoretikere for å definere begrepet. Her siteres

det fra Karls-Ernst Jeismann at «Historiebevissthet (omfatter) sammenhengen mellom fortidstolkning, samtidsforståelse og fremtidsperspektiver». De trekker også frem Reinhart Koselleck, som forholder seg til en tyngre teoretisk-filosofisk diskusjon om tidskonsepter enn historiedidaktikerne har gjort. De trekker også frem den danske historiedidaktikeren Sven Søring Jensen, som er sterkt inspirert av Jeismann. Han beskriver historiebevissthet slik:

En nærværende visshet om at mennesket, alle samfunnsinstitusjoner og alle samlivsformer eksisterer i tid, at de alltid har et opphav og en fremtid, og at de ikke er uttrykk for noe som er stabilt, uforanderlig og uten forutsetninger. (Kvande & Naastad, 2020, s. 49)

Historikerne som er nevnt over skriver også noe om betydningen av elevers forståelse for historiebevissthet, som jeg ønsker å få frem her. Stugu og Karlsson trekker frem den tyske historieteoretikeren Jörn Rüsen (Stugu, 2013, s. 17) i forbindelse med historiebevissthet og undervisning. Stugu (2013) skriver at Rüsen vektlegger å skille mellom mer og mindre utviklede former for historiebevissthet, der det er mål om å jobbe frem de mer utviklede formene i undervisningssammenheng (Stugu, 2013, s. 19). Kvande & Naastad (2020) skriver at i undervisningssammenheng skal historiebevissthet bidra til at elevene utvikler forståelse for fortiden og dens relevans for nåtiden og fremtiden. De trekker frem at en rekke studier tyder på at begrepet historiebevissthet ikke har hatt noen fremtredende plass i historielæreres planlegging og gjennomføring av undervisning. Historiefaget har antagelig alltid hatt som et av sine mål at elevene skal lære av historien, og ikke minst lære av historiens feil. Her trekker forfatterne frem mellomkrigs- og krigstiden med tanke på forståelsen av etnisitet og konsekvenser av ulike syn på dette. Man må imidlertid gi elevene forutsetninger for å kunne leve seg inn i historien. Her trekkes det frem at elevene bør gjenkjenne situasjoner, hendelser og menneskers virkelighetsoppfatninger på et analytisk så vel som følelsesmessig plan, ellers kan det være vanskelig å lære av historien (Kvande & Naastad, 2020, ss. 52-53).

2.1.1. Historiebevissthet i læreplanen

Historiebevissthet er det første av fire kjerneelementer som skal ligge til grunn for undervisning i historiefaget (Kvande & Naastad, 2020). Begrepet historiebevissthet er å finne i historiefaget på videregående utdanning og er et fellesfag. Her skal jeg se på læreplanen for både LK06 og LK20, og hvordan historiebevissthet blir brukt og fremstilt i disse. Dette for å se om det har skjedd noen vesentlige endringer av læreplanen.

I LK06 blir historiebevissthet nevnt under *Formål*, der det står:

Historiefaget skal bidra til økt forståelse av sammenhenger mellom fortid, nåtid og framtid og gi innsikt i menneskers tanker, liv og handlinger i ulike tidsepoker og kulturer. Historiebevissthet gir grunnlag for refleksjon over egne verdivalg (Utdanningsdirektoratet, 2006a).

Dette er en noe generell beskrivelse av historiebevissthet som begrep, men den fanger likevel essensen av det. Det er også andre steder i læreplanen i LK06 som kan tyde på at historiebevissthet blir bygget på. I *Hovedområder* er et av hovedområdene *Historieforståelse og metoder*. Her står det:

Hovedområdet historieforståelse og metoder handler om hvordan mennesker tenker forskjellig om fortiden, og hvordan dette kommer til uttrykk i fortellinger og i historiske

framstillinger. Hovedområdet handler om hvordan historisk kunnskap blir bygd opp, forstått og vurdert. (...) Sentralt er også hvordan historikernes valg av emner og problemstillinger endres over tid ut fra ståsted. Bruk av historie i dagens samfunn og hvordan media påvirker oppfatninger av fortid og nåtid inngår i hovedområdet (Utdanningsdirektoratet, 2006b).

Det er for meg klart at her er det snakk om historiebevissthet, uten at selve begrepet blir tatt i bruk. I LK20 har historiebevissthet-begrepet en mer tydelig og sentral plass enn det har hatt tidligere. Under *Fagets relevans og sentrale verdier* (tilsvarende *Formål* i LK06) står det:

Elevene skal videre utvikle forståelse av verdier og likeverd, likestilling og etisk bevissthet gjennom historiebevissthet, historisk empati og perspektivmangfold. Ved at elevene arbeider utforskende med historie og utvikler kildekritisk kompetanse, styrker deres nysgjerrighet, engasjement og kritiske tenking (Utdanningsdirektoratet, 2020a).

I LK20S (samisk) står det samme om historiebevissthet under *Fagets relevans og sentrale verdier*, men i tillegg til det tidligere sitatet, er det avslutningsvis lagt til: «I forbindelse med samisk historie er bruk og vurdering av kulturminner og muntlige kilder viktig. Læreplanen er forankret i samiske verdier og samisk språk, kultur og samfunnsliv» (Utdanningsdirektoratet, 2020aa). Historiebevissthet blir også nevnt under *Kjerneelementer* for historie i LK20, som det første kjerneelementet. Her står det:

Elevene skal forstå seg selv som historieskapte og historieskapende med en fortid, nåtid og framtid. Elevene utvikler historiebevissthet ved å arbeide utforskende med historie, opparbeide en kildekritisk kompetanse og kunne se ulike perspektiver og sammenhenger i faget. I tillegg må elevene kunne utvikle historisk empati, samtidig som de tilegner seg historisk oversikt (Utdanningsdirektoratet, 2020b).

2.2. Historiebruk

Historiebruk er et begrep som er nært knyttet til historiebevissthet. Historiebruk er et tverrfaglig felt som har hentet impulser og tilnærminger fra en rekke ulike disipliner, som sosialantropologi, sosiologi, arkeologi, folkloristikk, etnologi, litteraturvitenskap og historiedidaktikk. Historiebruk er ikke avgrenset til institusjoner, men foregår over alt. Det finnes likevel sterke variasjoner på hvor synlig historien er i ulike situasjoner, hvilke hendelser som blir løftet frem og hvilke tolkninger som blir gjort gjeldende. Motiv og funksjon til historiebruken vil også variere (Stugu, 2013, ss. 11-12).

Karlsson (2018) skriver at historiebruk har to mål; enten intensjonelt eller funksjonelt. Det intensjonelle understreker den handlende, den bevisste og den målorienterte bruk av en bestemt historie, mens det funksjonelle perspektivet er mer systemorientert i den forstand at bruken av en bestemt historie anses å svare til spesifikke behov eller interesser, tjene visse formål eller fylle vesentlige oppgaver for enkeltpersoner eller samfunn (Karlsson, *Historia, historiadidaktik och historiakultur - teori och perspektiv*, 2018, s. 70). Gjennom Karlssons typologier vil jeg se på hvilke områder for historiebruk som finnes, og hvilke områder som kan knyttes opp med denne oppgaven. Det finnes ulike former for bruk av historie gjennom Karlssons typologier, der man har vitenskapelig, eksistensiell, moralsk, ideologisk, politisk-pedagogisk og ikke-bruk av historie. Her legger jeg ved en oversikt over disse ulike formene for bruk av historie, som jeg har oversatt fra Karlsson (2018):

Bruk	Behov	Brukere	Funksjon
Vitenskapelig	Oppdage, rekonstruere	Historikere, historielærere	Verifisering, tolkning
Eksistensiell	Minnes	Alle	Orientering, forankring
Moralsk	Gjenoppdage	Velutdannede, intellektuelle	Rehabilitering, restaurering
Ideologisk	Oppfinne, konstruere, overtale	Intellektuelle, politiske eliter	Legitimering, rasjonalisering
Politisk-pedagogisk	Illustrere, offentliggjøre, debattere	Politikere, pedagoger	Instrumentalisering, politisering
Ikke-bruk	Glemme, skjule	Intellektuelle, politiske eliter	Legitimering, rasjonalisering

Figur 1: Karlssons typologier (Karlsson, 2018, s. 72).

Ved å undersøke ulike former for historiebruk, vil dette gi innsikt i den mangfoldige rollen historien spiller i samfunnet, og hvordan det kan anvendes på forskjellige måter av ulike aktører for å forme vår forståelse av fortiden og betydningen av den i nåtiden. Brukere av historien har ulike behov og hensikter, og jeg skal her redegjøre for de formene for historiebruk jeg mener er mest relevant til denne oppgave. Den første formen for historiebruk jeg vil komme inn på, er den eksistensielle. Denne bruken av historie kan være utfordrende å utforske, da den ofte lever gjennom personlige opplevelser og ikke etterlater seg spor i tradisjonelle historiske kildemateriale. Den eksistensielle bruken kan eksemplifiseres gjennom å utforske slektshistorie, skrive dagbok, se i fotoalbum, deltakelse i lokale aktiviteter eller andre former for engasjement i den «lille» historien. Slik bruk av historien er som oftest for «vanlige» mennesker, selv om det også er utbredt blant samfunn og nasjoner som har opplevd traumatiske hendelser i fortiden. Store konflikter, folkemord og andre katastrofer engasjerer det kollektive minnet og kan resultere i statlige ritualer. Det kan også kreve daglig bearbeiding, for eksempel ved vedlikehold av graver og minner til livene som gikk tapt. Ifølge Karlsson (2018) er dette den mest vanlige formen for historiebruk (Karlsson, 2018, s. 73). I analysekapittelet vil jeg komme tilbake til spesielt denne formen for historiebruk, da den er å finne i mitt datamateriale.

Målet med den moralske bruken av historie er å oppnå rettferdighet eller på annen måte gjenopprette forholdene som eksisterte før urett ble begått. Her brukes historie til å skape opprør og mobilisere motstand mot faktisk eller oppfattet urettferdighet, både blant de berørte og blant de som av en eller annen grunn engasjerer seg i deres historiske sak. Dette kan være en respons på diskriminering eller overgrep som har skjedd i historien og hendelser som har hatt negative konsekvenser for de berørte og deres etterkommere, og som har gagnet makthavere og deres etterkommere. Ofte er det historie som oppleves som urettferdig glemt eller undertrykt som søker å gjenopprette sin rettmessige plass i historiekulturen. Denne formen for historiebruk er ofte rettet mot en politisk makt, et politisk parti eller en stat, og den moralske historiebruken fører ofte til politiske reaksjoner. Ofte er det etniske grupper som er i fokus, hvor samene og romanifolket er nevnt av Karlsson (2018) som eksempler (Karlsson, 2018, ss. 73-74). Denne bruken av historie er kanskje særlig viktig i denne oppgaven, da den er å finne i

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Dette vil jeg komme nærmere inn på i analysekapittelet.

Den vitenskapelige historiebruken krever eksklusive faglige kunnskaper og ferdigheter av sine brukere, som skiller den fra de andre formene for historiebruk. Vitenskapens analytisk-kritiske tolkningsfunksjon rettes innover mot vitenskapssamfunnet og dets indre logikk, mens de andre formene ofte har en mer utadvendt tilnærming rettet mot det bredere samfunnet. Det genetiske perspektivet er fortsatt fremtredende i den vitenskapelige bruken, mens de andre formene ofte har en tydelig genealogisk karakter. En empirisk holdning er kjennetegnende for brukere av den vitenskapelige historiebruken, hvor vekt legges på å bevare og verifisere deler av den historiske meningsskapingen i kildematerialet. I motsetning til dette er for eksempel representantene fra den ideologiske historiebruken ofte mer opptatt av helheten og dens evne til å overbevise enn graden av empirisk «sannhet» (Karlsson, 2018, ss. 78-79).

Ved å bruke historien ideologisk, kan man rasjonalisere historien, det vil si å legge den til rette i ettertid, for eksempel for å forklare og forsvare undertrykkelse og vold i fortiden. Man kan også peke ut og stigmatisere grupper av «de andre» som hindringer på den ideologiske veien fra en fjern fortid til et lysere fremtidsparadis, og dermed argumentere for deres fjerning. De som representerer den ideologiske historiebruken, ofte velutdannede og dyktige formidlere, er ofte aggressivt vokale. Dette har blant annet vært tydelig i etnonasjonale konflikter som har oppstått i deler av Europa i postkommunistisk tid. Nasjonalistiske kamper har på enkelte steder involvert argumentasjon for en «historisk» rett til «egne» territorier for spesifikke folkegrupper, med argumenter som «vi var her først» og «vi har vært her i lengst tid» har blitt fremmet. Ideologisk historiebruk kan knyttes til alle politiske ideologier, som også gjør at den har en mer fredelig og konstruktiv side. Ideologisk historiebruk kan formidle en sammenheng som kan forene store folkegrupper og motivere dem til å tro på en felles opprinnelse, skjebne og mål (Karlsson, 2018, ss. 74-75).

Politisk-pedagogisk historiebruk krever ikke nødvendigvis omfattende historisk kunnskap, men heller en forståelse for historiens verdiladning og en utviklet historisk-politisk dømmekraft for å unngå å gå over streken og bli så ufølsom at det risikerer å motarbeide sitt eget formål. Målet med denne historiebruken er ikke primært rettet mot kunnskap, men heller mot å vekke oppmerksomhet og tvinge mennesker til politisk stillingtaking. Man kan for eksempel sammenligne moderne situasjoner med fortiden, som kan gi både oppmerksomhet i massemedia og føre til at politikken blir stor (Karlsson, 2018, ss. 75-76).

Ikke-bruk av historie fungerer ofte som en forutsetning for effektiv ideologisk historiebruk, der man bevisst utelater elementer i den ideologiske historiefortellingen som ikke passer inn i det ønskede narrativ. Ikke-bruk av historie innebærer å undertrykke eller tilbakeholde kritisk informasjon om fortiden for å overbevise andre mennesker. Denne formen for historiebruk manifesterer seg gjennom stillhet, unngåelse og fornektelse, men i noen tilfeller også i direkte løgner og benektelser. Et samfunn eller en stat som retter blikket mot fremtiden og mangler meningsfull historie som fundament, kan sies å praktisere ikke-bruk av historie. Selv om det kan være utfordrende å analysere historiebruk som i utgangspunktet ikke har funnet sted, kan et dypere historiekulturelt perspektiv ofte avdekke hvilken historie som kunne eller burde ha blitt benyttet (Karlsson, 2018, s. 75).

2.3. Identitet

I Stugu (2013) blir det belyst hvordan historie har en identitetsskapende funksjon og at det å kunne kartlegge, ordne og kategorisere fortiden er med på å skape identitet i nåtiden. Erling Sandmo (1997) konstaterer at «Vi skaper oss selv ved å se oss tilbake» (Stugu, 2013, s. 34). Ordet identitet kommer av *idem*, «den samme», og betydningen av dette er «det å være identisk, fullstendig likhet». Det står også skrevet at identitet er «jag-bevissthet» og er «sum av element som gir et individ, et samfunn og lignende individualitet; `nasjonal identitet`; `finne, miste sin identitet´.» (DinOrdbok, 2024). Stugu, som også definerer identitet ved hjelp av ordbøker, skriver her at identitet handler om selvforståelse og selvtolkning (Stugu, 2013, s. 36).

Identitet og individ er nært knyttet sammen, og det er viktig at elevene får et meningsfullt kunnskapsgrunnlag og begreper som kan brukes når de skal forstå seg selv og samfunnet. Tidligere betydde identitet det å kunne bevise hvem man var; begrepet hørte hjemme i politirapporter, som det for så vidt fremdeles gjør. Internasjonalt sett er identitet (ID) knyttet til legitimasjon, vanligvis gjennom et pass. Her blir detaljer som fødselsdato og -sted, nasjonalitet, øyenfarge og kanskje også fingeravtrykk dokumentert. I denne forståelsen er identitet et *statisk* begrep som understreker at man er den man er, uten mulighet å kunne unnsnippe dette selvet. Til tross for dette finnes det likevel enkeltpersoner som på et tidspunkt har «skiftet identitet» med hjelp fra myndighetene. Når elever skal skape sin identitet, er dette begrepet *dynamisk*. Man er ikke, man blir (Kvande & Naastad, 2020, ss. 110-111).

Det er en sammenheng mellom identitet og historie, mener historikere, og til tider argumenterer de identitetspolitisk for prosjekter de ønsker å få gjennomført. I lokalhistorie har det også blitt vist til bevissthet rundt felles historie for å skape større entusiasme for fellesskapet det blir skrevet om. Dette gjelder ikke bare lokalhistorien, men også de fleste kollektiv, enten de er mindre eller større, søker på en eller annen måte legitimitet og stolthet i forestillinger om eget opphav og egen fortid. Historien er dermed et viktig innslag i bevisste identitetsbyggende tiltak for styresmakter på ulike nivå (Stugu, 2013, s. 35). Den eksistensielle formen for historiebruk kan for eksempel knyttes opp mot identitet, da den kan bidra til identitetsdannelse.

Karlsson (2018) presenterer ikke en eksplisitt definisjon av identitet som begrep, men utforsker forholdet mellom historie og identitet. Han påpeker at når vi ønsker å formidle noe viktig om vår identitet, spesielt når den føles truet, blir vi nødt til å fortelle vår historie (Karlsson, 2018, s. 19). På lignende vis beskriver Ingmarie Danielsson Malmros (2018) begrepet «narrativ identitet», der vi konstruerer både vår identitet og våre forestillinger om virkeligheten gjennom historiene vi forteller oss selv og andre (Malmros, 2018, s. 200).

2.4. Historiekultur

Her vil jeg gjøre rede for historiekultur, som er et interessant begrep i forbindelse med Elsa Laula Renbergs plass. Området for Elsa Laula Renbergs plass har en betydning kanskje særlig for samisk historie. Jeg vil i denne delen, slik som i de tidligere kapitlene, benytte meg av Karlsson og Stugu, men jeg vil her også trekke inn en annen bok av Klas-Göran Karlsson; *Europeiska möten med historien*.

Peter Aronsson (2004) har definert historiekultur som «de källor, artefakter, ritualer, sedänjor och påståenden med referenser till det förflutna som erbjuder påtagliga möjligheter att binda samman reationen mellan dåtid, nutid och framtid» (Aronsson, 2004, s. 17). Historiekultur er nært knyttet til to tidligere nevnte begrep: historiebevissthet og historiebruk. Stugu (2013) beskriver historiekultur som det bredeste av disse begrepene. Historiekulturell virksomhet omfatter all produksjon og bruk av historie i det offentlige rommet, uavhengig av om forestillingene og fortellingene har sitt opphav i faghistorisk virksomhet eller andre røtter. Historiekultur har heuristisk verdi, der det først og fremst er med på å synliggjøre at historien er et element i eller aspekt ved alle kulturer (Stugu, 2013, ss. 20-21).

Historiekultur er den kommunikative konteksten der historiebevisstheten og minnet opererer, og hvor fortiden tillegges mening. Det er innenfor historiekulturen at menneskers møter med historien finner sted, og betingelsene for disse møtene bestemmes. Her minnes, utforsker, lærer, feirer, arkiverer og debatterer vi som individer, kollektiv og institusjoner historie, som viser til at historien representerer en kulturell verdi for oss (Karlsson, 2010, s. 76). Hver historiekultur kan observeres fra tre perspektiver: ett som er knyttet til avsenderen og produksjonen av historie, ett som er knyttet til formidleren og kommunikasjonen av historie, og ett som angår mottakeren og konsumpsjonen av historie. Karlsson (2010) eksemplifiserer de tre perspektivene gjennom at noen produserer historie ved å huske sin egen barndom, at historielæreren primært formidler historie, og andre kan konsumere historie gjennom datamaskinen (Karlsson, 2010, s. 77).

2.5. Minner

I denne delen av teorikapittelet skal jeg redegjøre for minne, samt hva kollektive minner, minnestedet og minnesmerker er. Elsa Laula Renbergs plass er på et historisk område, hvor vi blant annet finner Metodistkirken og et minnesmerke fra 1997 med informasjon om det samiske landsmøtet i 1917. I tillegg til minnesmerket er det kommet et blått skilt på Metodistkirken som hedrer Elsa Laula Renberg. Astrid Erll (2011) utforsker minne som begrep i *Memory in Culture*. I boka fremhever hun at minne er et komplekst tema som integrerer flere ulike elementer. I dag undersøkes spørsmålet om minner sammen av en rekke offentlige diskurser, medier og akademiske felt. Praksisen med å huske og reflektere over minnet har utviklet seg til å bli et omfattende sosiokulturelt, tverrfaglig og internasjonalt fenomen. Både det å huske og glemme er sentrale temaer i samtidslitteratur og kunst. Minne har også blitt et kontroversielt tema innen politikk og i det offentlige rom, spesielt i sammenheng med begreper som «nasjonal tradisjon», «Holocaust-minne» og «sannhet og forsoning» (Erll, 2011, s. 1). I sosial- og historisk minneforskning fremhever Erll (2011) viktigheten av Maurice Halbwachs' *mémoire collective* og Pierre Noras *lieux de mémoire* som to sentrale konsepter (Erll, 2011, s. 39).

Minnebegrepet er forankret i en genealogisk «multitemporal historieforståelse der fortiden og nåtiden blander seg sammen, samtidig fanger opp ulike og motstridende fortellinger, og gir forrang til representasjoner tolket i termer av erfaring, forhandling, formidling og skiftende relasjoner.» (Karlsson, 2010, s. 65). Minnet deler åpenbare likheter med historiebevisstheten i den forstand at det har samme tidsorienterende funksjon. Minnet fungerer som et bindeledd mellom historiebevissthetens grunnleggende forestillinger om virkeligheten på den ene siden og de konkrete holdningene og kunnskapene som til slutt fører til handling på den andre siden. Refleksjonsdybden i

minnet kan være mindre utviklet enn i historiebevissthet, og koblingen til menneskers fremtidige forventninger og livsprosjekter er også svakere (Karlsson, 2010, s. 66). Det å minnes er i utgangspunktet en individuell mental prosess, men minner kan også være parallelle med andre mennesker. Der minner er parallelle blir minnet en kollektiv størrelse. (Stugu, 2013, ss. 24-25)

2.5.1. Kollektive minner

Det kollektive minnet kommuniseres på flere ulike arenaer, enten det er gjennom museer, minnesteder og minnesmerker, eller kultursidene i en avis. Forskere har utstyrt minnebegrepet med et mangfold av karakteristikk, som inkluderer «historisk», «kulturelt», «strukturelt», «sosialt», «nasjonalt», «offentlig», «folkelig» eller «kollektiv». De individuelle minnene har en tendens til å forsvinne og bli en del av den større, men allmenngyldige og kollektive historien som undervises og studeres i skolen eller oppleves gjennom nasjonalt avgrensede ritualer. Pierre Nora bemerker at kollektive minner kjennetegnes av at de kontinuerlig er i bevegelse mellom tilstander av hvile og aktivitet, åpenhet mot både minne og glemsel, uvitenhet om endring og deformasjon og sårbarhet for manipulasjon. Karlsson (2010) peker på gjenoppdagelsen av Maurice Halbwachs' tekster om det kollektive minnet, og at moderne minneforskning tar utgangspunkt i at det individuelle minnet er forhåndsbestemt eller forhåndsgitt på den måten at det veiledes og struktureres av eksisterende kulturmønstre og sosiale strukturer. Halbwachs påpeker at våre ofte usammenhengende og skiftende minner transformeres når de tilpasses større narrative strukturer som vi deler med andre, noe han kaller for «en helhet av tanker som forener en gruppe» (Karlsson, 2010, ss. 70-72).

2.5.2. Minnested og minnesmerke

Stugu (2013) skriver at et minnested er et fysisk sted knyttet til mange tolkninger og fortellinger. Et tilrettelagt minnested er et sted hvor det bevisst er satt opp minnesmerke, museum og andre markeringer. I internasjonal litteratur blir et minnested også knyttet til sentrale personer, hendelser og kulturprodukt som står frem som viktige i den nasjonale historiekulturen (Stugu, 2013, s. 78). Stugu (2013) refererer også til Pierre Nora, hvor Nora påpeker der kunnskap skal huskes, blir det plassert i *loci memoriae*. Dette begrepet kan oversettes til både «steder i minnet» og «minnesteder». Til de fysiske stedene og fenomenene som blir minnet, definerer Nora et minnested som «en form for enhet som kan være både materiell eller ikke-materiell, og i kraft med menneskelig vilje eller gjennom tid har blitt et viktig symbolsk element i minnearven i et sosialt fellesskap» (Stugu, 2013, s. 79). Et minnested eksisterer når det ikke lengre er et minnemiljø der minnene inngår i det hverdagslige (Stugu, 2013, s. 79).

Et tilrettelagt minnested inneholder blant annet minnesmerker. Det som bli valgt ut som offentlige minner forteller mye om hvilke verdier som gjelder i et samfunn. Stugu (2013) skriver at «Minnesmerke er gode vitnemål om offentlig kultur i tida dei vart reiste». Det er svært sjeldent at det blir reist minnesmerker over det som er skammelig og som man som samfunn ønsker å ta avstand fra (Stugu, 2013, ss. 95-96). Stugu (2013) påpeker også at det er forskjeller mellom et monument og et minnesmerke, der monument ofte blir brukt om noe man er stolt av, mens et minnesmerke ofte blir brukt om noe vi sørger over (Stugu, 2013, s. 94). Det som blir valgt ut til å bli et offentlig minne, forteller mye om hvilke verdiskalaer som gjelder i et samfunn (Stugu, 2013, s. 96).

2.6. Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for de mest sentrale begrepene for denne oppgaven; historiebevissthet, historiebruk, identitet, historiekultur og minner (kollektive minner, minnested og minnesmerke). Disse begrepene er sentrale i drøftingsdelen av oppgaven, og det er derfor viktig at leser gjør seg kjent med disse begrepene for å bredere forstå hvilket utgangspunkt jeg tar med meg inn i analysen. Disse begrepene, sammen med mitt datamateriale og Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, skal flettes sammen i analysekapitlet i denne oppgaven.

3.0. Metode

3.1. Forskningsdesign og tilnærming

Når man skal velge metode, er det flere hensyn man må ta. Man må for eksempel vurdere hvilken tilgang man har til aktuelle informanter, hvor god tid disse eventuelt har og om de lar seg rekruttere til forskningsprosjektet. Valget av informanter må styres etter hva man ønsker å få svar på (Tjora, 2021, s. 44). Til denne oppgaven har jeg valgt å benytte meg av kvalitativ metode. Her vil jeg hovedsakelig bruke *Kvalitative forskningsmetoder* av Aksel Tjora for å gjøre rede for de kvalitative forskningsmetoder jeg har valgt til denne oppgaven. I tillegg vil jeg benytte meg noe av *Metode og oppgaveskriving* av Olav Dalland. Kvalitativ forskning har en induktiv fremgangsmåte, som vil si den er eksplorerende og empiridrevet, mens kvantitativ forskning er mer deduktiv, basert på teori og hypoteser. Med utgangspunkt i temaet for denne oppgaven var det ikke vanskelig å vite hvilken metode jeg kom til å benytte meg av. Max Weber, en av sosiologiens fedre, er grunnlaget for synet om at kvalitativ forskning har fokus på informantenes opplevelse og meningsdannelse, og hva slags konsekvenser meninger har. Den kvalitative forskningsmetoden er mangfoldig, og preges av innlevelse og kreativitet, men også av struktur og systematikk. Den er også drevet av både empiri og teori, og ofte er det et samspill mellom disse. En kvalitativ studie kan være avgrenset av miljø (en såkalt casestudie), et fenomen, type informanter eller perspektiver og teorier (Tjora, 2021, s. 27). I de neste underkapitlene vil jeg komme nærmere inn på metoden jeg bruker i denne studien.

3.2. Forskningsmetoder

I denne delen skal jeg redegjøre for hvilke metoder jeg har brukt for å samle inn data. Her har jeg valgt å benytte meg av både dokumentanalyse og intervju. I starten av prosjektet var planen å gjennomføre en dokumentanalyse, og jeg søkte derfor tilgang til arkivmateriale vedrørende Elsa Laula Renbergs plass. Jeg fikk innvilget tilgang av Trondheim kommune til arkivet, der jeg kunne finne dokumenter tilbake til 2016. Etter en grundig gjennomgang av materialet, innså jeg at dette ikke ville være nok data for å tilfredsstille den bredden og dybden jeg ønsket at oppgaven skulle ha. For eksempel var det samiske nærværet i arkivmaterialet begrenset. Jeg bestemte meg derfor for å ha intervju av aktuelle aktører i prosjektet. Jeg ønsket en bredest mulig tilnærming til temaet, og følte det ville være viktig å snakke med de aktørene som er aktive i prosessen. Dette begrunner hvorfor jeg bruker to metoder for kvalitativ forskning. Det skriftlige materialet hadde sine muligheter og begrensninger, men jeg mente intervju var nødvendig for å få det datamaterialet jeg ønsket til denne studien.

3.2.1. Valg av dokumentanalyse

I første omgang var kun en dokumentanalyse som var planen for denne oppgaven. Tjora (2021) beskriver dokumentstudier som tradisjonelt *ikke-påtrengende* metoder, der empiriske data blir generert uten at ikke-forskende deltakere er involvert. Ved å analysere allerede eksisterende dokumenter kan man skaffe informasjon om saksforhold som er nedtegnet på bestemte tider og steder, med ulike formål (Tjora, 2021, ss. 195-196). Ved å bruke dokumenter fra Trondheim kommunes arkiv ville jeg få mulighet til å se tilbake på arbeidsprosessen og utviklingen frem i tid, samtidig som jeg ville kunne se hvem de involverte ville være. Bruk av dokumenter som datamateriale er i de fleste forskningsprosjekter sentralt, også i min studie. Dokumenter er ofte da benyttet som *bakgrunnsdata*, også kalt *sekundær-* eller *tilleggsdata*. Eksempelvis bruker man denne

type datamateriale i tillegg til intervjuer og observasjoner (Tjora, 2021, s. 196). Det ble også tilfelle for min studie, da arkivmaterialet jeg jobbet med ville få best nytte i sammenheng med en annen form for datainnsamling. Å basere forskningen på skriftlig materiale hadde sine muligheter, men også sine begrensninger, og jeg mente her at intervju ville være nødvendig for å få en bredere tilnærming til tematikken. Dokumentene hentet fra arkivet var viktige for å skaffe relevant informasjon i forkant av intervjuene jeg endte opp med å ha.

3.2.2. Valg av fokuserte intervjuer

For å få bredere omfang på mitt datamateriale, såg jeg nødvendigheten med intervju. Da jeg allerede hadde tilgang på datamateriale i form av arkiv, så jeg ikke behovet for lange dybdeintervju med mange informanter, og valgte derfor å gå for det Tjora kaller for *fokuserte intervjuer* med et fåtall informanter (Tjora, 2021, s. 141). Fokuserte intervjuer er en kortere form for dybdeintervjuer, som er et bedre alternativ dersom man har et tema som er snevret godt inn før intervjuene foretas (Tjora, 2021, s. 127). Informantene ble rekruttert ettersom de er direkte knyttet til temaet jeg skriver om (se kap. 3.3.), og kan komme med informasjon som ikke kom frem i arkivmaterialet. I et slikt intervju ligger en stor del av innsnevringen av temaet i forkant av intervjuet. I kvalitativ forskning skjer innsnevringen i ulike stadier av arbeidet, avhengig av hvilke metodologiske strategier som er valgt. I forkant av intervjuene må temaet som skal diskuteres i de fokuserte intervjuene være tydelig definert. Informantene får her ikke mulighet til å slippes løs på andre temaer enn det jeg som forsker har avgrenset samtalen til på forhånd, da spørsmålene er mindre åpne (Tjora, 2021, ss. 144-145).

3.3. Utvalg

I denne delen av metodekapittelet skal jeg redegjøre for hvordan jeg har valgt materiale og deltakere for denne studien. Tjora (2021) skriver at hovedregelen for utvalg i kvalitative intervjustudier er at man velger informanter som av ulike grunner vil kunne uttale seg på en reflektert måte om det aktuelle temaet. Her er ikke informantene tilfeldig utplukket for å representere en populasjon, slik det ville vært i en kvantitativ studie (Tjora, 2021, s. 145). Da jeg valgte Elsa Laula Renbergs plass som tema for min oppgave, var det viktig å komme i kontakt med de personene som er nærmest knyttet til prosjektet, og som på best mulig måte kunne besvare spørsmålene jeg hadde knyttet til både stedets historie og planleggingen av det nye byrommet. Denne prosessen blir ifølge Dalland (2019) uttalt som et strategisk valg, der jeg velger personer jeg mener har bestemte kunnskaper eller erfaringer basert på det jeg ønsker å vite (Dalland, 2019, s. 74).

I denne oppgaven var det å velge seg ut informanter til studien relativt enkelt. Dette er et prosjekt som er i utvikling, og det var derfor viktig å komme i kontakt med de ansvarlige for prosjektet, men også andre personer av interesse. Ettersom planleggingen av Elsa Laula Renbergs plass har vært dekket i media, ble det heller ikke vanskelig å finne ut hvilke interessepersoner som kunne komme med viktige og interessante perspektiver på prosjektet. Jeg opprettet kontakt med informantene via student-e-post, der jeg la ved min veileder som kopi. Etter jeg fikk bekreftelse fra informantene om at de ønsket å stille til intervju, sendte jeg dem samtykkeskjema og spørreskjema på forhånd, slik at de kunne få en oversikt over spørsmålene som ville bli stilt.

3.3.1. Presentasjon av informantene

Denne studien består av fire informanter. Jeg har i denne studien valgt å anonymisere informantene som representerer Trondheim kommune. I starten av studien var planen at informantene skulle presenteres med fullt navn og deres rolle i utviklingen av Elsa Laula Renbergs plass, da jeg på det tidspunktet mente at deres identitet ville være med på å øke verdien i min oppgave. Etter nøye gjennomgang og til ettertanke besluttet jeg at det beste er å anonymisere. Dette fordi disse informantene ikke representerer seg selv som enkeltperson, men kommunen, og har derfor ingen hensikt å navngi dem i denne studien. Jeg opplevde at det var lettere å være kritisk til datamaterialet ved å anonymisere informantene. Å rette kritikk mot enkeltpersoner mens man navngir dem opplevdes som noe utfordrende, og jeg innså at det ville være mer hensiktsmessig å rette en kritisk vurdering mot kommunen, og ikke mot enkeltpersoner. De to første informantene fra Trondheim kommune jobber i avdeling for Kommunalteknikk, og de hadde intervjuene sine sammen. Disse informantene har jeg valgt å kalle *Informant 1* og *Informant 2*. Den tredje og siste representanten for Trondheim kommune jobber for Kommunedirektørens fagstab kultur og idrett. Informanten har jeg valgt å kalle *Informant 3*.

For denne oppgaven var det også viktig å få andre perspektiver på prosjektet, og dette spesielt fra det samiske miljøet. I arkivmaterialet fra Trondheim kommune, men også i media, var det tydelig at det har vært, og fremdeles er, et samarbeid med det samiske miljøet, og jeg ønsket å finne ut mer om dette samarbeidet. I media var Stig Vikan en sentral person. Vikan driver en liten entreprenørbedrift med avdelinger i Trondheim og Finnmark. I dette tilfellet er hans rolle som leder av Tråante Saemien Dãehkie svært aktuelt for denne studien. Han ble tidlig involvert i prosjektet og har bistått gjennom hele prosessen med å finne aktører som bidrar til å forankre den samiske tilknytningen til plassen. Han har jeg ikke valgt å anonymisere, da han representerer Tråante Saemien Dãehkie, og hans perspektiver er viktig for denne studien.

3.4. Datainnsamling

Jeg skal i denne delen av kapittelet gi detaljer for hvordan datamaterialet ble samlet inn, og gjøre rede for prosedyrer og verktøy som ble brukt. Jeg vil også diskutere eventuelle utfordringer og begrensninger ved datainnsamlingen og hvordan jeg som forsker har håndtert disse.

3.4.1. Arkivmateriale

For å få tilgang på dette datamaterialet skrev jeg og min veileder en e-post til kommunen på vegne av oss begge. Da jeg fikk innvilget tilgang, var jeg raskt i gang med å gå igjennom datamaterialet. For å få orden på datamaterialet lagde jeg først en egen mappe på min Macbook med fargekoder for når de ulike dokumentene var datert. Jeg er i utgangspunktet ikke glad i å bla frem og tilbake i dokumenter digitalt, og fikk da ordnet utskrift av dette datamaterialet. Jeg gjorde det samme med disse – lagde fargekoder for dateringer. Jeg tok meg også tid til å gjennomgå materialet grundig, hvor jeg noterte meg viktige hendelser eller bruk av begreper i de ulike saksdokumentene. Dette bidro med at når jeg senere skulle lage spørreskjema til intervjuene, var det lettere å finne fram de interessante delene i arkivmaterialet. Jeg opplevde fort at dette datamaterialet ikke hadde den bredden eller dybden jeg ønsket at det skulle ha, og ville derfor begrense min studie som eneste form for data. Dette oppdaget jeg tidlig, da jeg var raskt i gang med å gå igjennom arkivmaterialet.

3.4.2. Fokuserte intervjuer

Jeg skrev bacheloroppgaven min i Kulturminneforvaltning under koronapandemien, og måtte derfor gjennomføre intervju via e-postkorrespondanse. Dalland (2019) skriver at jo bedre forskeren behersker metoden, jo bedre blir resultatene (Dalland, 2019, s. 54). Ettersom jeg ikke har gjennomført et muntlig intervju, har jeg i baktankene at det kan være deler av gjennomføringen av intervjuene jeg ikke har mestret like godt. Jeg mener likevel at resultatene av intervjuene som har størst verdi i denne oppgaven. Gjennomføringen av intervjuene opplevde jeg som uproblematisk. Likevel må jeg innrømme at jeg var litt nervøs. Etter å ha lyttet til opptakene i ettertid, merker jeg at jeg kanskje var litt for bundet til spørsmålene jeg hadde klart på forhånd. Selv om jeg lagde konkrete og omfattende spørsmål, ser jeg nå at jeg kunne vært mer åpen for å følge opp på interessante temaer informantene tok opp. Dette kunne eventuelt gitt mer inngående informasjon. Min tilbakeholdenhet kan føre til noen svakheter for forskningen min, men jeg var helt fra starten av oppmerksom på å unngå å tolke informantenes svar eller ilegge dem meninger de ikke har. Målet mitt var å la informantene snakke fritt og gi konkrete svar uten at jeg skulle påvirke disse.

3.5. Kvalitet i forskningsprosjektet

Jeg skal i denne delen av kapitlet vurdere kvaliteten på min studie og undersøke ulike hensyn som har blitt tatt under innsamlingen og behandlingen av datamaterialet. Det er avgjørende å sikre kvaliteten på forskningen vi utfører. Som Tjora (2021) påpeker, handler forskning alltid om å produsere troverdige resultater. Dette innebærer godt begrunnede tolkninger basert på systematiske analyser av empirisk data, som igjen er generert gjennom grundig gjennomtenkt design. Det er særlig viktig at forskeren i første omgang selv redegjør for slike kvalitetsvurderinger i egen forskning (Tjora, 2021, s. 283).

Forskningmessig integritet dreier seg om å opprettholde forskningens uavhengighet fra eventuelle påvirkninger som kan ønske at resultater skal favorisere en bestemt agenda. For å sikre at forskere ikke favoriserer visse resultater over andre, er en betydelig grad av transparens avgjørende for å bevare forskningmessig integritet. Selv om forskere ikke opererer i et politisk vakuum og kan ha egne politiske overbevisninger som er relevante for temaene de forsker på, må den politiske bevisste forskeren kunne vise hvordan deres forskning ikke er politisk motivert, men heller analytisk formet gjennom hele forskningsprosessen. Forskningmessig integritet er knyttet både til forskningen som praksis og til forskeren som person (Tjora, 2021, s. 284). Det er ikke å benekte at jeg selv har en personlig holdning til samiske temaer og har hatt underliggende forventninger til utviklingen av Elsa Laula Renbergs plass, spesielt med tanke på at min samboer er samisk og jeg tidligere har utforsket samiske temaer i min bacheloroppgave. Dette er et tema som det er vanskelig å ikke bli engasjert i. Imidlertid må det understrekes at denne forskningen ikke er drevet av politiske overbevisninger, men heller av nysgjerrighet fra meg som forsker. Ettersom jeg allerede har berørt dette temaet tidligere og har en viss forhåndskunnskap, var det min nysgjerrighet som først og fremst drev meg til å velge dette temaet. Dette er et forskningsområde med begrenset forskning, samtidig som et byrom knyttet til samisk historie heller ikke er mye omtalt. Gjennom min studie er jeg som forsker interessert i å utforske hvordan bevisstheten om samiske temaer har utviklet seg, og hvordan dette reflekteres i dagens samfunn.

3.5.1. Etske hensyn

Når man skal benytte seg av intervju i en studie, er det flere etiske hensyn man må ta. Det er viktig at en slags etisk sans ligger implisitt i all forskning, dette også uavhengig av de formelle juridiske kravene til forskning. Tillit, konfidensialitet, respekt og gjensidighet er aspekter som vil prege kontakten vi har med deltakerne i studien. Ved kvalitativ forskning har man ofte direkte kontakt med informantene, og da er vanlig høflighet et godt utgangspunkt for etisk god forskning. Men i samfunnsforskning er det høyere krav enn i de fleste sosiale situasjoner, grunnet blant annet at resultatene skal offentliggjøres. Generelle krav til etikk i samfunnsforskning er formulert av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), hvor blant annet personopplysninger, informert samtykke og retten til å trekke seg fra forskningsprosjektet står sentralt (Tjora, 2021, ss. 53-54).

Dalland (2019) skriver at forskningsetikk er et område i etikken som har med vurdering av forskning i forhold til samfunnets normer og verdier. Vurderingen omfatter alle sider ved forskningen, fra planlegging og valg av problemstilling til hvilke metoder som brukes, samt hvordan resultatene kan anvendes og rapporteres. Det handler ikke minst om å ivareta personvernet og sikre at de som deltar i forskningen ikke blir påført skade eller unødvendig belastning. Forskningens mål om å vinne ny kunnskap og innsikt må heller ikke skje på bekostning av enkeltpersoners integritet eller velferd (Dalland, 2019, s. 236).

Andre etiske hensyn å ta i en slik oppgave, er kanskje spesielt taushetsplikten overfor informantene. Forskning er avhengig av at hver enkelt informant har tillit til at forskeren har taushetsplikt om opplysningene som blir tilegnet gjennom intervju (Dalland, 2019, s. 240). Informasjonen jeg har tilegnet meg fra informantene skulle kun brukes til dette formålet – å svare på problemstillingen jeg har valgt til min masteroppgave. Datamaterialet deles innenfor arbeidet med oppgaven, det vil si min veileder har fått innsyn i denne informasjonen. Dette ble informantene bevisstgjort om under samtykkeerklæringen.

3.5.2. Reliabilitet og validitet

Pålitelighet (reliabilitet), gyldighet (validitet) og generaliserbarhet er tre kriterier som ofte kan benyttes som indikatorer på kvalitet. Disse er godt innarbeidede kriterier på forskning generelt. Påliteligheten handler om intern logikk og sammenheng gjennom hele forskningsprosjektet. Gyldigheten handler om en logisk sammenheng mellom prosjektets utforming og funn, og de spørsmål man søker å finne svar på, altså om forhold mellom undersøkelsen og den verden den undersøker. Generaliserbarhet er knyttet til forskningens relevans ut over de enheter som faktisk er undersøkt (Tjora, 2021, ss. 259-260).

Pålitelighet handler om sammenhenger internt i forskningsprosjektet og hvordan dette kan synliggjøres i rapporteringen. Tjora (2021) peker på at relevante koblinger mellom empiri, analyse og teori bidrar til å styrke pålitelighet, men at det også må redegjøres godt for. Et særlig sårbart forhold i en del kvalitative studier er utvelgelse og presentasjon av intervjustater eller utdrag fra observasjoner. Hva kan disse representere i forhold til de utdragene som ikke er framlagt? Hvilke kriterier ligger til grunn? Når man formidler resultater, er det derfor viktig å redegjøre for hvordan perspektiver eller teorier har bidratt til å inspirere forskningsdesign og analyse. Transparens, eller

gjennomsiktighet, i forskningen er noe Tjora (2021) trekker frem som grunnlag for pålitelighet, der man redegjør for hvorfor en undersøkelse er gjennomført i en spesifikk kontekst, hvilke valg som er tatt på hvilke tidspunkter, hvordan deltakere er rekruttert, hvordan empirisk materiale er analysert, hvilke problemer som har oppstått, hva slags teorier som har vært benyttet, hvordan disse har virket for å utvikle funn, og lignende (Tjora, 2021, ss. 163-164). For å styrke min pålitelighet har jeg i denne studien etter beste evne forsøkt å gjengi prosessen fra start til slutt. Påliteligheten min som forsker kommer til syne gjennom blant annet transparens. Jeg har gjennom min forskning forsøkt å være transparent om både hvordan jeg forholder meg til samiske temaer og hvordan jeg har tilnærmet meg og løst oppgaven. Jeg håper at denne tilnærmingen vil gjøre det klart for leseren hvordan studien er utført, og at den ikke etterlater mange ubesvarte spørsmål til selve studien. Samtidig ønsker jeg at det vekkes nysgjerrighet for temaet og et ønske til videre læring.

Gyldighet blir knyttet til spørsmålet om hvorvidt de svarene vi finner i vår forskning, faktisk er svar på de spørsmål vi forsøker å stille. Gyldigheten kan styrkes ved å tydeliggjøre hvordan vi praktiserer forskningen ut fra spørsmålene vi stiller, og hvordan disse spørsmålene formes med utgangspunkt i temaer vi vil utforske og etablert kunnskap om disse i relevant forskning (Tjora, 2021, ss. 160-162). Gyldigheten til denne studien kommer til syne gjennom den sammenhengende strukturen gjennom oppgaven. Jeg har forsøkt å skape en «rød tråd», som skal binde sammen problemstilling, utvalgt teori, relevansen til stedets historie og datamaterialet mitt. Dette flettes sammen i analysen, hvor jeg også trekker inn Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Forskningsspørsmålene som tilhører problemstillingen har også fått en naturlig plass i analysen, hvor jeg har forsøkt å besvare disse etter beste evne.

3.6. Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert forskningsdesignet for denne oppgaven, hvor jeg har valgt to forskjellige kvalitative metoder for innsamling av datamateriale; dokumentanalyse og fokuserte intervjuer. Disse har jeg gjort rede for med hjelp av Tjora (2021). Jeg har også begrunnet valget for disse metodene, og presentert de etiske hensynene som er viktig i en slik forskning. I kapittel 5. *Analyse* vil jeg komme nærmere inn på hvordan jeg har behandlet datamaterialet mitt, og drøfte forskningsspørsmålene mine ved hjelp av utvalgt teori og Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

4. Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjie: Historisk kontekst

4.1. Fornorskingspolitikken 1850-1950

Fornorskingen av det samiske språket, kulturen og samfunnslivet er den delen av den samiske historien som har blitt mest omtalt og forsket på. Fornorskingspolitikken var målrettede, statlige tiltak rettet mot å få samene, og etter hvert også kvenene, til å gi slipp på sitt språk og sine kulturelle særpreg til fordel for det norske språket og den norske kulturen (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 157). Tidligere forskning har ofte fremstilt fornorskingspolitikken som et overgrepene tiltak som var helt ødeleggende for samisk og senere også kvensk språk og kultur. I 1994 skrev Tove Bull og Harald Gaski at «Det som gjekk føre seg, var ei form for språklig og kulturell lobotomi som ramma alle som ikkje hadde norsk som morsmål eller førstespråk.» (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 158). Allerede på midten av 1800-tallet ble fornorskingspolitikken innført i Norge, og den skulle gradvis øke i både styrke og omfang de neste 100 årene (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 57).

Perioden fra 1850 til 1870 er kjent som overgangs- og introduksjonsfasen. I denne fasen ble målsettingen vedtatt, og et økonomisk og organisatorisk fundament for politikken ble lagt. Denne fasen av fornorskingspolitikken var sterkt motivert ut fra sivilisatoriske og nasjonsbyggende omsyn. Perioden fra ca. 1870 til ca. 1900 kalles opptrappings- og tilstrammingsperioden. Her ble fornorskingspolitikken i skolen innskjerpet, samtidig som andre sentrale samfunnsområder, som kirken, ble innlemmet i politikken. Det var i denne perioden fornorskingstiltakene også ble rettet mot kvenene av sikkerhetspolitiske hensyn. For å forhindre ekspansjonen av kvensk bosetning i Øst-Finnmark ble det gjort sikring av grensestrøkene mot øst. Dette blant annet gjennom å legge til rette for norsk bosetning og veibygging i Sør-Varanger. Rundt 1900 til 1940 kalles kulminasjonsfasen, og kjennetegnes av konsolidering og ekspansjon, men også av motstand til fornorskingspolitikken. Det var ikke lengre bare skolen og kirken som var en del av fornorskingsprosessen, men også kommunikasjon, industrireising, jordbruksprosjekter og forsvar ble innlemmet. Ved århundreskiftet var reisverket, i form av lover og instruksjoner, allerede etablert. Opprettelsen av statlige skoleinternater ble et viktig nytt tiltak. Dette påvirket alle i Finnmark, uansett etnisk, språklig eller kulturell bakgrunn, på grunn av omfanget av endringene som ble gjennomført. Den økende samiske politiske mobiliseringen på denne tiden ha primært vært forstått som en reaksjon mot ytre press i form av fornorsking. Den fjerde fasen, som knyttes til etterkrigstiden, har vært sett på som starten på avviklingen av fornorskingspolitikken (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, ss. 158-159).

I de neste delkapitlene vil jeg dykke dypere inn i fornorskingspolitikken iblant annet skolen og dens innvirkning på reindriftsnæringen, da disse er noen av hovedpunktene for det samiske landsmøtet i Trondheim i 1917. Det er viktig å her merke seg at jeg ikke vil dekke alle aspekter av fornorskingspolitikken i denne oppgaven, da dette er en kompleks del av historien, og jeg må forsøke å trekke frem de aspektene som er mest relevante for å gi historisk forståelse til bakgrunnen for etableringen av Elsa Laula Renbergs plass. Det er derfor viktig for meg at leser er innforstått med at dette ikke er en helhetlig redegjørelse av den fullstendige fornorskingspolitikken som ble ført i Norge, og at det kan være flere deler av denne perioden jeg ikke vil komme inn på her.

4.1.1. Skolen og internatene

Skolen var en sentral arena for fornorskingspolitikken. På midten av 1800-tallet var det norske skolesystemet preget av begrensninger som kort skoletid, mangel på kvalifiserte lærere, skoleforsømmelse, mange omgangsskoler og få faste skoler. I 1860 ble Allmueskoleloven innført, som i teorien, om ikke alltid i praksis, avvirket omgangsskolesystemet og utvidet skoledagen. Selv om denne loven ikke var direkte rettet mot fornorskingspolitikken, la den grunnlaget for skolens økende betydning som arena for gjennomføring av fornorskingen (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 160).

Skoleforholdene i Finnmark var dårligere enn i resten av landet. På begynnelsen av 1860-tallet manglet halvparten av lærerne i Finnmark formell lærerutdanning, og mange av dem manglet også kompetanse i samisk språk. Dette resulterte i at de samiskspråklige elevene ikke fikk tilstrekkelig undervisning som de etter loven hadde krav på. Elevene fikk stort sett bare leseopplæring og kristendomsundervisning, og ingen skriving, regning eller andre lovfestede fag. I 1848 fattet Stortinget to vedtak som hadde innvirkning på undervisningen i de samiske områdene. I det første vedtaket ble det stilt krav til samisk språkkompetanse i de samiske områdene. I det andre vedtaket ba Stortinget regjeringen om å undersøke behovet for norskundervisning for samene i Norge. I 1853 ble det innført norskundervisning i overgangsdistrikter, altså i områder der det ble ansett som mulig å fremme det norske språket (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 160).

I 1862 ble det for første gang utformet en instruks for lærere i overgangsdistriktene. I de skolene hvor flertallet av elevene forstod norsk, skulle norsk brukes som undervisningsspråk. Samisk ble kun brukt som hjelpespråk. Instruksen gjaldt ikke i skoler der samisk eller norsk var enerådende. I utgangspunktet omfattet instruksen hele Nord-Finnmark, men hva som ble definert som et overgangsdistrikt, ble avgjort av de kommunale skolekommisjonene. I 1870 kom det en ny instruks som inkluderte kvener, da de hadde en økt innvandring til særlig Øst-Finnmark. Det var til sammen 91 skolekretser i Finnmark og de nordlige delene av Troms i 1867, der 22 av disse hadde norsk som eneste undervisningsspråk. I ni av disse var samisk eneste undervisningsspråk, og de resterende 60 kretsene var definerte som overgangsdistrikter. Der ble det undervist i til dels på norsk, samisk og kvensk (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 163).

I 1880 kom *Instruks for Lærerne i de Lappiske og Kvænske Overgangsdistrikter i Tromsø Stift*. Den omfattet hele Nord-Norge og innebar at ingen kommuner, distrikter eller kretser ble kategorisert som rene samiske språkområder. Denne instruksen var skarpere, mer konsekvent og la til rette for strengere kontroll med lærere enn tidligere. Nå skulle kun norsk brukes som undervisningsspråk, med unntak av overgangsdistriktene, der samisk og kvensk kunne benyttes som hjelpespråk. Samiske og kvenske elever som ikke behersket norsk, hadde tidligere fått lese- og skriveopplæring på sitt morsmål. Dette ble det slutt på, utenom i kristendomsundervisningen, der det var mulig for de kommunale skolekommisjonene å søke om dispensasjon fra språkkravet (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, ss. 163-164).

I 1901 vedtok Stortinget å bygge de to første statlige internatskolene i Finnmark. De mente at det var nødvendig med statlig innsats i Finnmark, og målet om språklig og kulturell fornorsking var utvilsomt en drivkraft for dette. Styresmaktene mente at disse internatskolene ville bidra til å avhjelpe sosial nød og fattigdom. At de første

internatskolene var plasser her, og spesielt i Sør-Varanger, var for å styrke det norske nærværet i grenseområdet mot Russland. Dette hadde lenge vært en prioritert sak, da dette var en tid der styresmaktene hadde en forestilling om «russisk» og «finsk fare». Utbygging av internater i Indre Finnmark var også på planen, og i disse områdene var skoleforholdene dårlige og fraværet høyt. I 1902 ble byggingen av Kautokeino internat startet, og i januar 1908 var det i drift. På samme tid ble det spørsmål om et internat i Karasjok, der skoledirektøren var positivt innstilt på dette. Dette møtte derimot motstand fra lokalbefolkningen og planene om et nytt internat ble lagt bort. Årsaken til denne motstanden var trolig fornorskingspolitikken (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, ss. 170-171). Internatene var gjennomregulerte.

Årene før 1910 hadde sørsamiske barn benyttet seg av skolegang i Sverige, grunnet den sterke tilknytningen til svensk side. Men i perioden 1882-1919 ble det gradvis slutt på dette, etter hvert som grensen til Sverige ble stengt for reindrift. Etter unionsoppløsningen i 1905 ble det forbudt for norske samer å gå på svensk nomadeskole, og de måtte derfor gå på norsk skole i stedet. I tiden før 1940 kunne de sørsamiske foreldrene kun velge mellom å sende barna sine på den lokale kommunale skolen, eller sende dem på internatskolen i Havika i Namsos. I 1910 åpnet «Havikens hjem og skole for lappebarn», som skulle være en skole for barn i reindriftsfamilier på grunn av årstidsflyttingene (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 233). Havika hadde en sentral beliggenhet i det sørsamiske området, og ble innviet under samestemnet i Namsos i mars 1910 (Devik, 1980, s. 32). Skolen ble startet opp av Norsk Finnemisjon og Trondheim indremisjon, men ble heldrevet av Norsk Finnemisjon mellom 1913 og 1917. Mange hadde forventet en skole med samisk personale, samisk språk og samisk innhold da skolen ble startet. Men misnøyen kom fort både på grunn av mangelen på dette, og fordi skolen ikke var statsdrevet. Verken lov om folkeskolen på landet fra 1889 eller landsskuleloven fra 1936 åpnet opp for bruk av sørsamisk som hjelpespråk (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, ss. 232-233). Nidaros bispedømme, Trøndelag og Trondheim har stått i sentrum for mye av misjon og undervisning blant samene (Devik, 1980, s. 16).

4.1.2. Reindrift

I 1852 skjedde det et skille i reindriften, i første omgang i Finnmark. Grensen mellom Norge og Finland ble stengt for reindrift i september dette året. Dette fikk konsekvenser for tradisjonelle flyttinger og driftsmønstre, som måtte stoppe. Om lag 50 000 norske rein ble utestengt fra finsk side, og om lag 15 000 finske rein fra norsk side. Reindriften i Norge måtte finne nye helårlege beiter innenfor de norske landegrensene. Det å endre disse sesongmessige flyttingene og tradisjonene i store reinflokker er vanskelig, som resulterte i at store reindriftssiidaer fortsatte å krysse landegrensen i mange tiår. Noen registrerte seg også formelt som svenske statsborgere, da grensen mellom Sverige og Finland fortsatt var åpen. For de norske samene kunne det medføre store konsekvenser å krysse finskegrensen, da straffen for å bryte forbudet var russisk/finsk beslag av en tidel av flokken. For områdene lengre vest og sør i Norge var årene etter 1852 preget av at jordbruket ekspanderte, som førte til arealkonflikter med reindriften (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, ss. 194-195).

I 1854 kom den første reinbeiteloven i Norge, og var en direkte følge av gressperringen. Loven gjaldt bare i Finnmark, og tok sikte på å frede tidligere senhøst- og vinterbeiteområder, og var en måte å regulere og forvalte reindriften på. Med

felleslappeloven av 1883 og tilleggslappeloven av 1897 ble distriktssystemet i Norge fastlagt vest og sør for Finnmark. Reindrift måtte nå foregå innenfor de såkalte reinbeitedistriktene, der tilleggslappeloven av 1897 også fastslo at det i utgangspunktet var forbudt med all reindrift uten grunneiers tillatelse. Den fastslo også at den enkelte kommune kunne innføre totalforbud mot tamreindrift innenfor sine grenser. I 1915 var tamreindrift forbudt i hele 33 kommuner, fordelt på sju fylker fra Trøndelag og sørover. Trollheimen var det eneste stedet i sør der samisk tamreindrift fortsatte utenfor reinbeitedistriktene (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 195). Reguleringen av reindriften ved lappeloven av 1883 og tilleggslappeloven av 1897, fikk betydelige negative konsekvenser særlig for reindriften i de sørsamiske områdene. Den sørsamiske reindriften kom tidligere under press, først og fremst som resultat av en sterk befolkningsøkning i bondebygdene og en medfølgende ekspansjon av bosetting i reindriftsområdene (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 17). Mot slutten av 1800-tallet kom det en dyp og langvarig konflikt mellom reindriften i de sørsamiske områdene og forskere (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 195).

Denne striden startet i 1889 da historiker og geograf Yngvar Nielsen la fram sin såkalte *fremrykkingsteori* i et foredrag i Oslo. Historiker Gustav Storm la frem den samme teorien for et svensk publikum i Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi samme året. Fremrykkingsteorien gikk ut på at samene hadde vandret inn i områdene sør for Namdalen og Frostviken først etter reformasjonen. Til områdene rundt Røros skulle samene ikke ha kommet før på 1700-tallet. Nielsen og Storm mente altså at det var samene som hadde kolonisert land der det opprinnelig bodde svensker og nordmenn. Nielsen begrunnet denne teorien med en studiereise han hadde til Røros-området i 1889, der han ikke kunne finne belegg for samiske stedsnavn, offerplasser, gravplasser og tradisjoner knyttet til en tid før kristendom. Han fant heller ikke skriftlige kilder som motsa denne teorien. Framrykkingsteorien har i senere tid blitt grundig motbevist, men dessverre forblitt i mange miljøer. Nielsen og Storms synspunkter ble vektlagt av Lappekommisjonen av 1889, som ble opprettet for å fastsette grenser for reindriften i Trøndelag og Hedmark i henhold til bestemmelser i felleslappeloven. Fremrykkingsteorien ble også vektlagt i Høyesterett i saker som omhandlet reinbeite, der samene ofte tapte. Slike tap mot norske interesser, samt påfølgende erstatningskrav, førte flere samiske familier ut i stor fattigdom (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, ss. 195-196). Fra samisk hold har det i ettertid vært ønske om et endelig oppgjør med fremrykkingsteorien, samt en unnskyldning fra NTNU som har hatt historikere ved institusjonen som støttet fremrykkingsteorien i senere tid. Det menes også at trebindsverket *Trøndelags historie* fra 2005, der forskere ved NTNU er sentrale, ikke behandlet samers historie godt nok eller tok et oppgjør med fremrykkingsteorien (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 212). I desember 2023 holdt rektor ved NTNU en tale under et arrangement ved Saemien Sijte i Snåsa, hvor hun på vegne av NTNU ville beklage at de ikke hadde oppfylt sitt ansvar overfor det sørsamiske. Hun sa her at hun ikke kunne love at historikere ikke kommer til å gjøre feil i fremtiden, men at hun tror at mange av feilene som ble gjort tidligere kan unngås gjennom en bedre dialog og tettere samarbeid med samiske miljøer (Borg, 2023).

4.1.3. Fornorskingen i mellomkrigstiden

Fredsforhandlingene etter første verdenskrig resulterte i en rekke multinasjonale statsdannelser. For å motvirke den mulige destabiliserende virkningen av territoriale krav fra nasjonale minoriteter, innarbeidet seiersmaktene bestemmelser om

minoritetsvern i fredsavtalene. Folkeforbundet, eller Nasjonenes forbund, ble opprettet i 1919 i kjølvannet av fredsavtalene og skulle blant annet overvåke bestemmelsene over minoritetsvern i Europa. Norge ble medlem av Folkeforbundet i 1920, men selv om Norge talte minoritetenes sak i forbundet, ble samiske og kvenske minoritetsrettigheter i all hovedsak ikke et tema før i etterkrigstiden. Norsk politikk i mellomkrigstiden var i liten grad preget av internasjonale bestemmelser om minoritetsbeskyttelse (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 152). I mellomkrigstiden ble den språklige fornorskingspolitikken mer omfattende og gjennomgripende. Det har blitt sannsynliggjort at det var en nedgang på nesten 10% i samisk språkbeherskelse i Finnmark bare mellom 1920 og 1930, 20% i Troms og blant kvener i Finnmark, og hele 35% blant kvener i Troms. Dette vitner om en massiv språklig assimilering (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 247).

Etter hvert ble kringkasting et nytt virkemiddel for fornorskingen, og i 1934 etablerte NRK den første store regionale senderen i Vadsø. Denne plasseringen var taktisk, da de ønsket å nå ut til de mest typiske kvendistriktene, samt at sendingene dekket samiskdominerte steder som Nesseby, Polmak og Tana. For at radiosendingene skulle nå flest mulig, ble det utdelt gratis radioer og nedsatt lytterlisens. Kommanderende general regnet radioen som «et sjeldent velegnet middel til å utbre kjennskap til norsk historie, språk og samfundsliv, og til å virke i norsk nasjonal retning». Parallelt med radiosendingene satte biskop Berggrav og generalstabssjef Otto Ruge i gang en aksjon for utdeling av gratis ukeblader til kvener, særlig i Varanger og Nord-Troms. Ukeblader som *Hjemmet*, *Allers* og *Illustrert Familieblad* ble delt ut. Samene fikk ikke dette tilbudet (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, ss. 244-245).

Motstandere av fornorskingspolitikken hadde ikke samme muligheter i valg av medium, men Henrik Kvandahl fant en egen plattform hvor han kunne angripe fornorskingspolitikken. Dette gjorde han ved akademiske sysler (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 245). Kvandahl var lærer og forfatter i Ballangen/Bálák, og var en sentral skikkelse i motstanden mot fornorskingspolitikken (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 250). Han utforsket måten samene og samisk historie hadde blitt fremstilt på i skrift, fra Tacitus (ca. år 98) til samtidige historikere. Disse fremstillingene var bemerkelsesverdige på flere måter. Kvandahl var for det første kanskje den mest beleste personen i Norge når det kom til samisk historie. For det andre gir bøkene hans et unikt innblikk i hvordan han, en gang betraktet som «finn» men senere som «nordmann og bomann», forstod og formidlet fortiden i lys av nåtiden og hans egne erfaringer. Prosjektet hans hadde som mål å demonstrere at samene var likeverdige og kompetente, og videreførte den selvforståelsen som kom til uttrykk på det samiske landsmøtet i 1917 om en samisk nasjon likeverdig med andre nasjoner (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, ss. 245-246).

4.1.4. Krigsårene og tidlig etterkrigstid

Krigsårene er en kompleks del av historien. Samenes liv og virke er i mindre grad fått oppmerksomhet gjennom okkupasjonsårene, til tross for omfattende dekning av hendelser som tvangsevakueringen og brenningen av Nord-Troms og Finnmark. Man kan finne kortere innslag om samenes situasjon i nasjonale verk, som i *Norge i krig*. Der finnes det et avsnitt om tyskernes forhold til samene sett i et rasesynspunkt. Det er i lokalhistoriske verk at det er mulig å finne en bredere tematisk tilnærming til krigens

innvirkning på samenes hverdag. Årene med tysk okkupasjon opplevdes forskjellig alt etter hvor man befant seg i Sápmi (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 261).

Krigsårene og de kommende år markerer et begynnende skifte i fornukspolitikken (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 258). Samene under krigsårene hadde ikke lidd samme skjebne som flere andre minoritetsgrupper, som for eksempel rom (sigøynere) og jøder. Dette kan tyde på at okkupasjonsmakten og NS-regimet ikke var entydig negative mot samene. I flere tilfeller fikk samene fordeler som ikke andre fikk, som for eksempel at reindrifta fikk mulighet til å fortsette å krysse grensen til Sverige, og forsamlinger og organisasjoner i det sørsamiske området var tillat, til tross for at dette ellers var forbudt (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 302). Jonas Lie var en brutal norsk politiminister for NS-regjeringen, som så på samene som verdiløse. Han mente at samer og jøder burde behandles likt. Denne oppfatningen delte imidlertid ikke SS-kommandant og ansvarlig for Gestapo, Heinrich Himmler. Han mente at samer ikke var en fare for den ariske rase, men at de kunne heller bli nyttige med sin kunnskap om arktisk tilpasning (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 283).

Krigen hadde en innvirkning på synet på samene og politikken rundt dem. Måten okkupasjonsmakten hadde styrt i Norge, kastet lys over politikken Norge selv drev mot minoritetsgrupper. Dette aktualiserte og gjorde det lettere forståelig hva menneskerettigheter kunne bety og innebære. Denne virkningen kunne man også se internasjonalt. I 1947 kom FNs menneskerettserklæring, og for samenes situasjon hadde særlig artikkelene i menneskerettighetserklæringen om grunnskolen en helt sentral betydning. På samme tid ble «Samordningsnemda for skoleverket» oppnevnt i 1947. Her ble det sagt at blant annet skoleinternatene i Finnmark bød de samiske elevene på uvante levevis, og at opplæringa kun tok hensyn til norsk-talende elever. En ny og bedre ordning måtte her til, som også skulle gjelde for samiske barn i Midt-Norge. I 1947 anbefalte Skoledirektør-rådet at det skulle bygges en samisk internatskole for sørsamene (Devik, 1980, s. 70).

I 1950 kom Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, som også dannet et mektig rammeverk for idéen om likeverd mellom alle mennesker. Samme året kom UNESCOs første erklæring om rase, som avviste biologi som årsak til sosiale og kulturelle forskjeller mellom ulike grupper. Her i Norge gjorde arkeologen og etnografen Gutorm Gjessing seg til talsmann for en lignende forståelse i verket *Mennesket og kulturen*. Det var opp til politikken å finne en løsning på de samiske sosiale og kulturelle spørsmålene, som etter hvert ble omtalt som «sameproblemet» i det norske samfunnet (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 305).

4.2. Elsa Laula Renberg

Elsa Laula Renberg er kjent som et samepolitisk ikon, der hun minst en gang i året blir hedret for hennes innsats i hele Sápmi. Et av de politiske høydepunktene hun er mest kjent for, er hennes initiativ til det første samiske landsmøtet i Trondheim 6. februar 1917 (Johansen, 2015, s. 9). Et annet av Elsas politiske høydepunkt var da hennes kampskrift *Inför lif eller död? Sanningsord i de lappska förhållandena* (ILED), som kom ut august 1904 (Johansen, 2015, s. 46), ble lest opp under Riksdagen i 1918. Elsa var en uredde forkjemper for rettferdighet og tok opp kampen for dette. Hennes kampvilje førte henne inn i betydelige posisjoner, men også til mange konflikter. Dette skyldtes delvis av at hun var frittalende og at hun hadde manglende evne til å inngå kompromiss. Hun

hadde sterk vilje, og møtte ofte motstand både på grunn av sin samiske bakgrunn og fordi hun var kvinne (Johansen, 2015, s. 9). Elsa flyttet fra Sverige til Norge i 1907, hvor hun ble værende frem til sin død i 1931 (Johansen, 2015, s. 73).

Elsa Laula giftet seg med Thomas Pedersen Toven 16. august 1908, der de tok navnet Renberg. Fra denne dagen ble hun Elsa Laula Renberg, navnet vi kjenner i dag. Elsa var 36 uker på vei med sitt første barn da de giftet seg, og barnet, som ble kalt Olav, kom til den 10. september samme året. Thomas Renberg var en spesiell mann, som tok et etternavn som sannsynligvis kom fra konas hjemtrakter, og som lot Elsa kombinere politikk med familielivet (Johansen, 2015, s. 77). Etter Elsa ble gift var det ikke selvsagt at hun kunne få holde på med politikken lengre, men Thomas var selv interessert i politikk og ble en støttespiller for Elsa (Johansen, 2015, s. 9). Da barna var små reiste Elsa på møter og holdt foredrag. I likhet med andre reindriftskvinner var Elsa fult sysselsatt med reindriften, så turene hun da tok ble nesten utelukkende lagt opp i de roligste periodene i reindriftsåret. De første par årene bor familien Renberg i Leirvik i Hemnes kommune og hører til i Toven reinbeitedistrikt, der Thomas hadde vokst opp. I 1912 flytter de til Brurskanken og Vefsn kommune (Johansen, 2015, ss. 77-78).

4.2.1. Oppveksten

Elsa Stina Larsdotter Laula ble født 29. november 1877 i Susendalen, og vokser opp i Vilhelmina på svensk side. Det er flere motstridende kilder rundt starten av Elsas liv, men kildene er enige om at Elsa vokser opp i Vilhelmina. Hun hadde ni søsken, der fire av dem døde som barn. I rundt tre år, frem til ca. 1890, gikk Elsa på Lappmissionens internatskola i Bäcksele utenfor Vilhelmina, som ble grunnlagt i 1867 (Johansen, 2015, ss. 12-13). Elsa fullførte også skolegang ved Tannsele misjonsskole der hun tok realskoleeksamen (Borgen, 1997, s. 12).

Familien Laula gikk igjennom en tøff periode med fattigdom. Elsas far, Lars Thomasson Laula, ble i år 1887 dømt i retten i Åsele for «första resan stöld av betande kreatur ute å mark, till 8 månaders straffarbete och ett års förlust af medborgerlig förtroende utöver strafftiden» (Johansen, 2015, s. 15). Han satt i varetekt på Kronohäktet før han ble fengslet i Umeå fra 18. april til 18. november 1887. Han var borte fra familien i nesten ett år, og etter å ha sonet i fengsel ble han pålagt å betale oppreisning. Rettsdokumenter viser at Lars Thomasson Laula ikke var i stand til å betale kravet til oppreisningen. Gjennom vinteren og våren i 1888 hadde han heller ikke nok rein til å forsørge sin egen familie, og Lars, hans kone og deres fem barn, går til fattigkassen og til veldedighet fra andre samer. Reinene som Lars hadde igjen var spredt ut over et stort område, og det var nærmest umulig å få samlet de til en flokk igjen. I januar 1888 inngår retten en avtale med større reieiere som eventuelt skulle ha noen rein tilhørende Laula i sin flokk. De skulle skille ut Laulas rein som betaling av gjelden. I mars hadde de store reieierne bare klart å finne tre mindre dyr som tilhørte Laula, der Laula selv slaktet den ene for å få mat til familien. De to andre var så små og skrøpelige at reieieren som fant dem mente det ikke ville være lønnsomt å frakte dem til avtalt samlingssted, og lot de være igjen i skogen der han fant dem. Det er ikke helt klart hvordan familien Laula klarte å komme seg igjennom dagene under fattigdommen, men det kan tenke seg at store reieiere, slekt og venner gjørnte unna Laulas rein i sine egne flokker og holdt dem der til namsmannen hadde gitt opp håpet med å finne noe av verdi hos Laula (Johansen, 2015, ss. 15-17). For å forstå mer av Lars Thomasson Laulas dom, er det viktig å få med seg det politiske landskapet Elsa vokste opp i.

4.2.2. Samepolitikken i Sverige under Elsas oppvekst

I Sverige hadde de en raseideologi som kunne minnes om andre steder i verden, som i Sør-Afrika, med et apartheidregime. De lavere stående rasene, eller de innfødte, skulle bo i avgrensede områder, en tanke som var preget av sosialdarwinisme. «Lapp skall vara lapp»-filosofien var en svensk variant av apartheid, som gikk ut på at samene skulle bli i sine områder og fortsette med sitt, og helst ikke bli alt for utviklet og lik den svenske befolkningen (Johansen, 2015, s. 36). I 1867 kom «odlingsgränsen», som jeg her kaller dyrkingsgrensen, som tilsynelatende skulle ta hensyn til både samer og nybyggere, men som fungerte som en måte å avgrense «samerereservatet». Det som skjedde i praksis etter at dyrkingsgrensene var trukket, var at nybyggerne bygde hus og dyrket jord, og skaffet svenske papirer på at de eide jorden, selv om den lå over dyrkingsgrensen mot det samiske området. Samene som drev med reindrift i disse områdene ble da dreven bort. De samene som av ulike grunner ikke kunne drive med reindrift, hadde ikke samme mulighetene som nybyggerne til å starte opp jordbruk, da samene ikke hadde lov å kjøpe jord (Johansen, 2015, s. 36). Om rein krysset dyrkingsgrensen og ødela vekst, var samene juridisk pliktig til å betale erstatning til de bofaste. Ettersom samene og de svenske nybyggerne bodde tettere hverandre, oppstod det lett spenninger mellom de to kulturene. Jordbruket hadde et fast budskap, mens reindriften hadde nomadiske vandringer (Borgen, 1997, s. 11). Om dette skriver Elsa i senere tid i *ILED*: «Därhän har lapparnes osäkra rättsställing ledt, på grund af deras undantagsställing i den svenska jordrättsskipningen», og med dette treffer et sårt punkt hos de svenske styresmaktene, nybyggerne og deres tilhengere fra både nord og sør (Johansen, 2015, s. 36).

Den svenske samepolitikken under Elsas oppvekst var preget av «Lappväsendet», på norsk lappevesenet, som var den instansen som utøvde og gjennomførte svensk samepolitikk. Lappevesenet fantes i de tre nordligste lenene i Sverige: Norrbotten, Västerbotten og Jämtland. Det var lappfogden som skulle styre lappevesenet på lensnivå, og samer kunne naturligvis ikke få tildelt denne stillingen. Dette fordi samene ikke kunne anses å forholde seg objektive. I 1885 ble den første lappfogden utpekt i Jämtland. Hensikten med en slik ordning var å håndtere konflikter mellom jordbrukets nybyggere og reindriftssamer. I Jämtland hadde staten bestemt seg for å ha full kontroll over hvilke områder som skulle brukes til dyrking av jord, uten å ta hensyn til samenes behov for beiteområder. Konsekvensene av dette var at reinbeiteområdene til slutt hadde blitt så små at staten måtte gå inn og kjøpe tilbake jord fra bøndene for å sikre reinbeite. Utvidelsen av dyrket jord skulle også gjennomføres i Västerbotten, og samene der var bekymret for hvilke konsekvenser dette ville ha for dem. De hadde nemlig fulgt med på det som hadde skjedd lengre sør (Johansen, 2015, s. 14).

På 1880-tallet såg den svenske befolkningen på samene som et folk som var tilpasset en nomadisk livsstil og som kun egnet seg for reindrift, og at samene derfor ikke kunne livnære seg på andre måter. De mente at samene ikke kunne styre seg selv og egne saker, og de svenske styresmaktene tok steg for steg bort samenes rett til å ta egne avgjørelser. Det ble utviklet en slags farskaplig vergementalitet overfor den samiske befolkningen i Sverige. Det var altså den svenske befolkningen som visste hva som var best for samene, og noen form for innvendinger fra samene ble oppfattet som barnslige og motstand ble ikke tatt på alvor (Johansen, 2015, s. 14).

4.2.3. Politikken

Etter skolegang ved Tannsele misjonsskole tok Elsa Laula realskoleeksamen i Örebro. Videre reiste hun til Stockholm, for å få yrkesutdannelse. Her møtte hun blant annet Gustav Z. Hedenström, og tanken om å starte en organisasjon vokste frem hos henne. Den 5. august 1904 ble *Lapparnas Centralförbund* dannet, med Elsa Laula som leder (Borgen, 1997, s. 12). Andre sentrale personer i organisasjoner var Torkel Tomasson, Hans Magnus Nilsson (Johansen, 2015, s. 30), Enok Johan Nilsson og svensken Gustav Z. Hedenström, der sistnevnte ble sekretær. Formålet med forbundet var at det skulle bli en felles kamporganisasjon for alle samene i Sverige. De krevde blant annet at samene skulle få eiendomsrett til landområder ovenfor dyrkingsgrensen slik at de kunne drive med både reindrift og jordbruk (Borgen, 1997, s. 12). Forbundet gav også ut en egen avis, *Lapparnas Egen Tidning*, som av økonomiske grunner ble stanset etter å ha gitt ut fire nummer (SKRIVE MER). Dessverre ble *Lapparnas Centralförbund* sitt arbeid kortvarig og døde bort (Borgen, 1997, s. 12).

5. desember 1910 blir Brurskankens Samiske Kvindeforening stiftet, og like etter, 17. desember, føder Elsa sitt andre barn, Marie. Brurskanken hadde følgende hensikt: «Foreningens oppgave og formaal er aa arbeide for aa faa i stand en eventuel skole paa Nordland for samiske barn, samt for øvrig sprede opplysning blant det samiske folk» (Johansen, 2015, s. 84). Dette var en egen forening for samiske kvinner, og man måtte være fylte 15 år for å bli medlem. Ifølge vedtektene kan det virke som at foreningen ble grunnlagt som en reaksjon på Havika internatskole. Skolen skulle være for reindrifts barn, og skulle være et trygt sted å sende barna. Det skulle være samiskspråklige ansatte på internatet, og noe av undervisningen skulle bli holdt på samisk, men viste seg imidlertid å bli en fornorskingsskole. Elsa og Thomas sendte aldri sine barn på denne skolen (Johansen, 2015, s. 84).

Daniel Mortenson var den andre sørsamiske store politikeren på denne tiden. Han og Elsa var i mange saker uenige, for eksempel når det gjaldt skolepolitikk og næringspolitikk, men det var også saker Mortenson gjorde som Elsa helhjertet trodde på. Avisen Mortenson drev, *Waren Sardne*, var en av disse. Når avisen var ny, i 1910, skrev Elsa et lengre innlegg som ble trykt på forsiden av avisen (Johansen, 2015, s. 87). På nyåret 1911 innkalles det til møte i Røros, Steinkjer og Brønnøy, hvor Elsa ikke deltok da hun var hjemme med et nyfødt barn og en toåring. Det var Daniel Mortenson som skulle innlede møtene med foredrag vedrørende spørsmålene som skulle behandles. Men dette holdt ikke Elsa igjen fra å kommentere på foredragene Mortenson hadde holdt. Den 15. juli 1911 kommer hun med en replikk til foredraget Mortenson holdt på møtet i Steinkjer den 6. mars. Hun var ikke selv på foredraget, men støttet seg på et intervju Adresseavisen gjorde med Mortenson, og i replikken mente hun at han var for norskvennlig. Mortenson hadde ment at samene «*ialfald søndenfor Finnmarkens amt skulde overgaa fra nomader til bofaste, og at man vilde lette overgangen ved at staa i god forståelse med nordmændene*» (Johansen, 2015, s. 95). Hun mente at Mortenson hadde et ønske om at samene skulle gå nordmennene i møte, både når det gjaldt bruk av skogen og reindrift generelt, og hun var ikke villig til å se saken fra nordmennenes side. Hun oppsummerte:

Men til alle samer, som ikke er bestemt paa at arbeide for at overgaa til bofast, eller rettere sagt, de som endnu vil forsvare rendriften, vil jeg si: Nu er det ikke tid til at sove i dødvandet længer. Op at virke for denne vor store sak:

«Reinbeitespørsmålet» (Johansen, 2015, s. 95).

Den 22. juli 1911 holder Brurskanken et møte hvor de blant annet tok opp spørsmålene rundt reinbeite. Her var det tre hovedpunkter: «1. *Den svensk-norske reinbeitespørsmål.* 2. *Reinbeitespørsmålet mellom samerne og de bosatte inden riket.* 3. *Reinbeitespørsmålet samerne imellem.*» (Johansen, 2015, s. 96).

4.3. Det samiske landsmøtet

I slutten av september 1916 besluttet Brurskankens Samiske Kvindeforening, ledet av Elsa Laula Renberg, å holde et større samisk møte. Dette møtet skulle bli det første samiske landsmøtet, og ble avholdt 6. til 9. februar i 1917 i metodistkirken i Trondheim. Det var 150 deltakere på møtet, der to tredjedeler var samer. De fleste var fra det sørsamiske område i Norge, men også et tyvetalls samer fra svensk side deltok. Resten av deltakerne var nordmenn. Det var fire sentrale punkter på programmet for landsmøtet: to som omhandlet reindriften, et for skolegang og et for organisering (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, ss. 213-215).

En viktig samarbeidspartner for å få i stand landsmøtet var Ellen Lie. Lie var journalist og jobbet for *Dagsposten*, som gav stor oppmerksomhet til viktige samestevner og møter. Gjennom dette arbeidet ble Lie personlig kjent med ledende samer, og da særlig Elsa Laula Renberg fra Brurskanken. Samarbeidet mellom Elsa Laula Renberg og Ellen Lie gjorde at planen om et landsmøte klarte å nå ut i vide kretser gjennom pressen. Lie benyttet ikke her bare *Dagsposten*, men sendte ut meldinger til en rekke aviser både i Norge og Sverige. Dette resulterte i at aviser hadde reportasje fra landsmøtet og viet samiske spørsmål oppmerksomhet i tiden etter møtet (Borgen, 1997, s. 27). Det var hovedsakelig to årsaker til at landsmøtet ble holdt i Trondheim. Den ene var samarbeidet mellom Elsa og Ellen Lie i *Dagsposten*. Den andre grunnen var at Elsa mente at landsmøtet best kunne fremmes i en stor by (Borgen, 1997, s. 47). Elsa hadde et ønske om at møtet skulle bli holdt i en stor by, og at det skulle vekke stor oppmerksomhet og dekke store overskrifter. Dette mente hun ville hjelpe deres sak (Johansen, 2015, s. 118).

Elsa Laula Renberg gjorde det helt klart at formålet med møtet var å komme frem til et felles samisk syn på reinbeitesaken og lappeloven. Det politiske bakteppet for den sørsamiske organiseringen på denne tiden var konflikten mellom reindriften i de sørsamiske områdene og de norske bøndene, det lovpålagte erstatningsansvaret som favoriserte bøndenes interesse og forholdet til svenske reieiere. De svenske reieierne hadde en ekstensiv form for reindrift som ofte skapte vansker på norsk side på grunn av sammenblandinger. Slike konflikter kunne oppstå fra Troms og ned til de sørsamiske områdene. I tillegg til dette ble også skolespørsmålet tatt opp (Bjørklund, 2017, ss. 122-123).

På landsmøtet ble det rettet skarp kritikk mot skolen i Havika. Forholdene på skolen ble drøftet, og landsmøtet vedtok en uttalelse. I denne uttalelsen vektlegges forskjellene mellom de nordlige områdene og sørsameområdene, og at skolen i de sørsamiske området må ordnes annerledes enn skolen nordpå. Uttalelsen knyttet dette til at det gradvis går over til bofasthet i det sørsamiske området, og at den norske kulturen trenger seg på. Det er ikke klart hva forskjellen skulle være (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 235). Det første landsmøtet i Trondheim ble fulgt av

det svenske Landsmøtet som fant sted ved Missionshuset i Östersund 5.-9. februar 1918 (Borgen, 1997, s. 7).

4.3.1. Deltakerne

Det var under dette møtet at samer for første gang samlet seg rundt sitt etniske fellesskap og viste sin motstand til norsk samepolitikk. Men det var for det meste en sørsamisk begivenhet (Bjørklund, 2017, s. 122). Av de 150 deltagerne, var det bare tre nordsamer fra Troms og Finnmark som møtte opp. På denne tiden bodde nesten 90% av den samiske befolkningen i disse to fylkene (Bjørklund, 2017, s. 121). Det kan være flere grunner til dette fraværet, blant annet at en av hovedsakene for landsmøtet var reindriftspolitikken, som først og fremst berørte sørsamiske forhold. $\frac{3}{4}$ av landets reindriftssamer hadde tilhold i Finnmark, men reindriftens interne forhold i Finnmark ble ikke regulert før med reindriftsloven av 1933. Felleslappeloven av 1883 hadde konsekvenser for reindriftssamene i Troms, ettersom den innførte distriktsinndeling av reinbeiteområder og ansatte egne lappeoppsynsmenn for å ivareta bøndernes interesser. Vi kan derfor anta at forholdene i Finnmark var så forskjellige fra de lengre sør at reindriftssamene anså det som lite relevant å delta på møtet (Bjørklund, 2017, s. 123).

Av de rundt 150 deltakerne var det 40 kvinner fra norsk og svensk side til stedet på landsmøtet. Bare noen år tidligere hadde kvinnene i Norge fått stemmerett, mens i Sverige hadde dette enda ikke skjedd. At kvinner skulle møte opp var en oppfordring fra Elsa, der hun i innbydelsen til møtet skrev:

Ikke en eneste kvinde børe savnes i vaar forening. Vi tror at naar samekvinderne slutter sig sammen med det store maal for øie at gjore noget for folket, vil de snart finde midler hvorved de paa sin maate vil bidrage til at maalet naaes (Johansen, 2015, s. 126).

4.3.2. Samisk organisering etter landsmøtet

I 1919 ble Samisk Sentralforbund/Sámi Sentralsearvi stiftet med mål om å forene samer fra hele landet i én organisasjon, og på denne måten videreføre initiativet fra landsmøtet i 1917. De planla et møte i Tromsø i 1921, som dessverre ikke ble noe av grunnet dårlig oppslutning. Etter dette mislykkede forsøket ble det ikke gjort nye landsomfattende initiativer før etter andre verdenskrig. Dette kan ha flere årsaker, blant annet uklare fellesinteresser mellom samene i nord og i sør, samt økonomiske utfordringer under mellomkrigstiden. Men på 1920-tallet oppstod det flere lokale og regionale bevegelser blant samene. På Helgeland var Brurskanken samiske kvinneforening og Toven samiske lag aktive frem til 1930-tallet. Røros samiske kvinneforening eksisterte fra 1917 til 1926. Sameforeninger ble i 1933 etablert i Namdalen, og det finnes medlemsprotokoll for Nordtrøndersk samelag fra 1939. Det antas også at det var en samisk kvinneforening i Røyrvik-området på 1930-tallet. Finnemisjonens kapell i Majavatn skapte en ny arena for sørsamisk aktivitet med årlige misjonsmøter, kjent som St. Hans-stevnene. Lappefogd Hagen i Nordland arrangerte årlige reindriftsmøter i forbindelse med stevnene, som ble et felles møtested for norske og svenske reindriftssamer. På disse møtene kunne samer fra begge sider av grensen møtes og diskutere felles saker på sitt eget språk, og ble en arena hvor de kunne styrke båndene seg imellom i en periode preget av søkelyset på fornorskingspolitikk (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, ss. 237-238).

Etter andre verdenskrig ble det en tid for samisk organisering. I 1948, ble Norske reindriftssamers landsforbund (NRL) offisielt stiftet. NRL hadde ikke etnisitet som organisatorisk prinsipp, men var hovedsakelig rettet mot næring. Gjennom 1950-tallet fungerte NRL primært som en organisasjon for samer sør for Finnmark, med ledere fra Sør-Trøndelag/Hedmark og Nordland. Dette ville etter hvert endre seg, og i 1960 fikk NRL sin første leder fra Finnmark, Anders Bær jr. fra Karasjok. Organisasjonen arbeidet for økt statlig støtte, og i 1963 ble reindriften inkludert i forhandlingene om jordbruksavtalen. I 1948 ble også Oslo Sámiid Searvi (senere Sámi Searvi) stiftet, og i 1951 ble den omgjort til en landsforening, men uten videre nasjonal aktivitet. Dette har blitt omtalt som en selskapsklubb, for samer og «samevenner». Det ble opprettet lokalavdelinger i Karasjok i 1959, Kautokeino i 1963, Porsanger i 1966 og i Tana i 1967. Målet for organisasjonen var å fremme samenes «kulturelle og materielle framgang» og å fremme størst mulig forståelse mellom «samer og andre nordmenn» (Andresen, Evjen, & Ryymin, 2021, s. 309).

I 1953 ble Samisk råd for Finnmark grunnlagt, og var et fylkeskommunalt organ. Målet var å «skape og styrke tillitsforholdet mellom den samiske folkegruppe og det øvrige samfunn, og skulle på eget initiativ fremme saker av kulturell, sosial og næringsmessig art. Rådet skulle legge til rette for samarbeid og ha en rådgivende funksjon for samiske organisasjoner og enkeltpersoner (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 268). I 1956 ble Samekomiteen ble oppnevnt av Kirke- og utdanningsdepartementet. Mandatet var åpen for bred gjennomgang av den norske samepolitikken og av fornorskingspolitikken rettet mot samene. Samekomiteen la frem sin innstilling i 1959, som inneholdt fem deler: Historisk oversyn, grunnsyn og prinsipielle spørsmål, økonomiske tiltak, kulturelle tiltak samt helse og boligforhold. Komiteen hadde som utgangspunkt at det samiske samfunn skulle eksistere som et kulturelt, økonomisk og sosialt likeverdig og likestilt samfunn av den norske stat. Dette markerte et betydelig brudd med assimileringspolitikken og fornorskingspolitikken (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 279).

Fra 1990-tallet har 6. februar blitt markert som samisk nasjonaldag og blitt en offisiell flaggdag, som markerer datoen for landsmøtet i 1917. Sametinget/Sámediggi/Sámedigge/Saemiedigkie ble etablert i 1989, etterfulgt av etableringen av det svenske Sametinget i 1993 og det finske Sametinget i 1996. 2. mars 2000 etablerte Sametinget i Norge og Sametinget i Finland et felles organ: Samisk parlamentarisk råd/Sámi parlamentárálaš ráddi/Saemien parlamentarihkeles raerie/Sáme parlamentáralasj ráde (SPR). Sametinget i Sverige tiltrådte samarbeidet i 2002, og samiske organisasjoner fra russisk side, som er presentert i Samerådet/Sámiráddi, ble permanente deltakere i SPR i 2003. SPRs arbeidsområde omfatter alle saker som, etter rådets vurdering, påvirker eller kan påvirke samene som ett folk. Dette ble tydelig understreket gjennom Samerådets vedtakelse av resolusjon nr. 6 om samenes rett til selvbestemmelse under den 17. Samekonferansen i Kiruna i år 2000. I tråd med tidligere uttalelser ble det understreket at «samene er ett folk, og rikenes grenser ikke skal bryte vårt folks fellesskap». SPR har samme synspunkt, og bekreftet dette ytterligere under sameparlamentarikerkonferansen i Trondheim/Tråante i 2017. De uttalte at «Vi understreker at samene er ett folk bosatt i statene Finland, Norge, Russland og Sverige.» (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, ss. 142-143).

4.4. Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert det historiske bakteppet for Elsa Laula Renbergs plass og for denne masteroppgaven. Jeg har belyst noen av delene fra fornorskingsprosessen som kan knyttes direkte til det første samiske landsmøtet i 1917, med et særlig fokus på det sørsamiske området. Jeg har også gjort rede for hvem Elsa Laula Renberg var og hvorfor hun i dag er en viktig historisk skikkelse i Norge og Sápmi. Jeg har forsøkt å fremheve hvilken historie som er knyttet til Elsa Laula Renberg, som byrommet er oppkalt etter, og historien til området dette byrommet har oppstått i. Fornorskingspolitikken og historien rundt det første samiske landsmøtet i 1917 er også viktig i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og har derfor fått en del oppmerksomhet i dette kapitlet.

5. Analyse

I dette kapitlet skal jeg drøfte datamaterialet mitt i lys av relevant teori. Før jeg går inn i selve analysen, er det viktig for meg å tydeliggjøre for leseren at byrommet utenfor Metodistkirken i dag kalles Cicignons plass, mens Elsa Laula Renbergs plass er byrommet ved siden av, utenfor blant annet Kjøpmannsgata Ung Kunst (K.U.K.). I 2021 ble det gjort vurderinger rundt disse byrommene, der Cicignons plass skulle få et større lekeareal, og Elsa Laula Renbergs plass skulle tilrettelegges for barn med områder for utforskning og åpne arealer for utfoldelse.¹ På grunn av denne felles utformingen for byrommene kan informasjonen jeg har samlet fra informantene ha en sammenheng med det som også skjer på Cicignons plass. Når jeg i dette kapitlet refererer til «området», henviser jeg til begge byrommene. Likevel er det her viktig å påpeke at fokuset primært vil være på Elsa Laula Renbergs plass og de planene som gjelder dette byrommet.

5.1. Tematisk analyse

Da jeg skulle starte arbeidet med dette kapitlet, var jeg usikker på hvor jeg skulle begynne og hvordan jeg skulle strukturere det. For å hjelpe meg med å skape et klart og oversiktlig analysekapittel valgte jeg å gjøre en tematisk analyse. Ifølge Johannessen et. al. (2020) er dette den mest grunnleggende og studentvennlige tilnærmingen til kvalitativ analyse. En tematisk analyse går ut på å sette temaer i dataene, altså en gruppering av data med viktige fellestrekk. Temaene skal til sammen utgjøre svarene på forskningsspørsmålene (Johannessen, Rafoss, & Rasmussen, 2020, ss. 278-280).

Den tematiske analysen består av fire steg eller faser. I analyseprosessen har jeg forsøkt å følge disse stegene for å sørge for at datamaterialet mitt fikk en så grundig gjennomgang som mulig, og for at jeg ikke skulle overse viktig informasjon. Det første steget er forberedelse, hvor man skaffer og får oversikt over dataene man har (Johannessen, Rafoss, & Rasmussen, 2020, s. 283). Denne prosessen var relativt kort for meg, da jeg skrev ut arkivmaterialet og enkelt sorterte det etter årstall, og intervjuene ble transkribert i kort tid etter de ble gjennomført.

Det andre steget er koding, hvor man fremhever eller setter ord på viktige poenger i datamaterialet (Johannessen, Rafoss, & Rasmussen, 2020, s. 284). Jeg startet med kodingen allerede under datainnsamlingen. Arkivmaterialet var den første dataen jeg fikk tilgang til, og begynte straks å gjøre meg kjent med innholdet. Under dette arbeidet markerte jeg viktige poeng og begreper, som kunne være nyttige å bruke til intervjuene. Som nevnt startet jeg umiddelbart med transkribering etter at hvert intervju var gjennomført. Det var ikke før alle intervjuene var gjennomført at jeg begynte å gå igjennom dem for å se etter fellestrekk og markering av ulik informasjon. Jeg hadde som hovedfokus å se på hvilken informasjon fra informantene som best kunne svare på de forskningsspørsmålene jeg hadde, og hvilke svar som dessverre ikke ble så relevant som jeg hadde ønsket. Likevel, etter kodingen, var det lite som ikke ble ansett som relevant for denne studien.

Det tredje steget er kategorisering. Dette innebærer å sortere dataene i mer overordnede kategorier, eller temaer (Johannessen, Rafoss, & Rasmussen, 2020, s. 295). For denne fasen såg jeg både på forskningsspørsmålene mine og på den utvalgte teorien,

¹ Trondheim kommune, Saksfremlegg, arkivsak 21/15807, 08.06.2021

for å se hvilke svar som kunne passe for hvilke spørsmål og begreper.

Forskningsspørsmålene lyder: *Hva er den minnekulturelle konteksten for Elsa Laula Renbergs plass?* og *Hvordan kan stedet bidra til økt bevissthet rundt samisk historie, identitet og kulturarv?* I lys av det første forskningsspørsmålet, valgte jeg å kategorisere på følgende måte:

- Tråante 2017
- Minner og minoriteter i Trondheim

Overskriftene er formet med den hensikt at de skulle kunne adressere og svare på forskningsspørsmålet, samtidig som at jeg kunne inkludere relevante begreper jeg mente passet godt med det innsamlede datamaterialet som falt under disse overskriftene. De begrepene jeg valgte for disse temaene ble da historiebruk, historiekultur, minner, minnesmerke og minnested. I lys av det andre forskningsspørsmålet, valgte jeg å kategorisere på følgende måte:

- Sannhet og forsoning
- Samisk identitet
- Historiebevissthet

Disse overskriftene er også formet på en slik måte at de naturlig skal svare på forskningsspørsmålet. Til disse temaene valgte jeg historiebevissthet, identitet og historiebruk som relevante begreper. Dataene kan kategoriseres på mange mulige måter, som gjør at dette steget kan oppleves som utfordrende (Johannessen, Rafoss, & Rasmussen, 2020, s. 295). Dette var noe jeg kjente på, da det ikke er en «oppskrift» på hvordan et analysekapittel skal se ut, på lik linje som for eksempel et metodekapittel. Det ble likevel enklere da jeg valgte å kategorisere i sammenheng med forskningsspørsmålene.

Det er hensiktsmessig med tre til fem temaer, slik at det ikke blir for mange å rapportere i oppgaven (Johannessen, Rafoss, & Rasmussen, 2020, s. 295). Det fjerde steget er rapportering, som innebærer å skrive frem temaene og deres innhold i resultatdelen av oppgaven. Denne fasen overlapper med kategoriseringen, da man her starter skrivingen fra ut fra kategoriseringen man har gjort. Johannessen et. al. (2020) påpeker at i denne fasen er det vanlig å skrive flere utkast før man til slutt sier seg fornøgd med analysekapittelet (Johannessen, Rafoss, & Rasmussen, 2020, s. 301).

5.2. Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjie og den minnekulturelle konteksten

I dette delen skal jeg ta for meg det første forskningsspørsmålet i denne oppgaven, som lyder: *Hva er den minnekulturelle konteksten for Elsa Laula Renbergs plass?* Forskningsspørsmålet skal her analyseres i sammenheng med datamaterialet og drøftes ved hjelp av begrepene historiebruk, historiekultur, minner, minnesteder og minnesmerke.

5.2.1.Tråante 2017

I denne delen av analysekapittelet skal jeg se på rapporten fra Sametinget/Sámediggi om Tråante 2017, i sammenheng med mitt datamateriale og utvalgt teori. 2017 var et

betydningsfullt år for det samiske folket, hvor det var en nasjonal jubileumsmarkering for det første samiske landsmøtet som fant sted i Metodistkirken i Trondheim. I rapporten står det at landsmøtet som ble avholdt i Metodistkirken er en viktig hendelse av nasjonal betydning i samenes historie. Historien på stedet trekkes frem som et viktig punkt i jubileet, og Elsa Laula Renberg blir anerkjent som initiativtaker til dette møtet. At dette møtet var av historisk og nasjonal betydning for samene har ved flere anledninger fått oppmerksomhet i moderne tid (Sametinget, 2018, ss. 4-5), som jeg også skal ta for meg litt senere i analysen.

Hovedmålet med Tråante 2017 var å markere, formidle kunnskap om samene, samisk språk, kultur og historie i et 100-års perspektiv, som også skulle bidra til deltakelse og engasjement for demokratiets utvikling. Prosjektet hadde et ansvar i forhold til samisk språk, kultur, samiske næringer og historie lokalt, regionalt, nasjonalt og på et internasjonalt nivå. Jubileet hadde til hensikt å være åpent og inkluderende for alle, med et ønske om å skape og legge til rette for et mangfoldig og inkluderende kulturprogram som alle kunne ta del i. Det var derfor viktig å skape bredt samfunnsengasjement, både med tanke på det samiske og det norske samfunnet for øvrig. Det var imidlertid særlig vesentlig å skape engasjement og eierskap hos den samiske befolkningen (Sametinget, 2018, ss. 6-7). 100-årsmarkeringen holdt til ved Metodistkirken, hvor det historiske landsmøtet ble holdt. På dette tidspunktet var ikke Elsa Laula Renbergs plass vedtatt, men det var kanskje her at tankene rundt hedringen av henne kom frem, ifølge informantene fra Trondheim kommune.

I intervjuet med Informant 3 kunne hen fortelle at de første idéene om å kalle opp en plass etter Renberg stammer fra et politisk engasjement allerede fra 2016. Hen forteller at dette var knyttet til kunst, med spørsmål om å hedre Elsa Laula Renberg med en statue. Dette kunne jeg også finne i arkivmaterialet fra 2016. Det kom et privat forslag fra en Venstre-politiker om å reise en statue av Elsa Laula Renberg, begrunnet med at hun var initiativtaker til det første samiske landsmøtet i Trondheim 1917.² I intervjuet med Informant 1 og Informant 2 tok de opp Tråante 2017 som en betydningsfull hendelse som har bidratt til at Elsa Laula Renberg hedres med plass. På spørsmålet om hvorfor det nettopp er Elsa Laula Renberg som blir løftet frem og synliggjort i området, svarte Informant 2: «Jeg vil tro det har bakgrunn i Tråante 2017. Det jubileet etter det årsmøtet som var i Metodistkirken. At hun kan knyttes til plassen gjennom det». Dette spørsmålet er noe vi kommer tilbake til senere i analysen.

Her skal jeg videre trekke inn den eksistensielle bruken av historie, som er redegjort for i kapittel 2.2. *Historiebruk*. Karlsson påpeker at dette er den mest vanlige formen for historiebruk. Den eksistensielle bruken er kanskje den mest utfordrende å utforske, da den primært lever gjennom personlige opplevelser. Denne formen for historiebruk blir oftest benyttet av «vanlige» folk, men er også utbredt blant samfunn og nasjoner som har opplevd traumatiske hendelser i fortiden. Et eksempel på hvordan eksistensiell historiebruk utspiller seg er gjennom deltakelse i lokale aktiviteter, men den kan også resultere i statlige ritualer. Behovet med denne bruken er å minnes, og i noen tilfeller kan denne historiebruken engasjere det kollektive minnet. Å beskrive Tråante 2017 som en lokal aktivitet, er å undervurdere det betydelige omfanget og viktigheten av dette arrangementet. Dette var en betydningsfull markering i Trondheim, ikke bare lokalt, men også nasjonalt. Den har også ført til positive ettervirkninger, med både hedring av Elsa

² Trondheim kommune, Arkivsak 16/12628, 10.05.2016

Laula Renberg og kanskje til og med økt bevisstheten rundt Trondheim sin rolle i Sápmi. Jeg vil videre belyse selve behovet med denne formen for historiebruk – det å minnes.

Tråante 2017 er et godt eksempel på hvordan fortiden utspiller seg i nåtiden. Minne er i dag et tema som dukker opp både i offentligheten, i medier og i akademiske felt. I kapittel 2.4.2. *Minner* redegjøre jeg for at minnebegrepet er et kontroversielt tema innen politikk, særlig i sammenheng med for eksempel sannhet og forsoning. Å minnes deler av historien som et samfunn eller en nasjon ikke er stolt av, kan være utfordrende, da det generelt er en tendens til å fremheve de mer positive minnene fra fortiden. Som jeg har nevnt brukes den eksistensielle historiebruken når man blant annet skal minnes traumatiske hendelser fra fortiden. Fornorskingspolitikken er et eksempel på en slik hendelse fra vår fortid som kan gi et behov for å minnes. Minnesmerker og minnesteder er viktige verktøy i denne prosessen. Metodistkirken som minnested er sentralt for Tråante 2017 og den årlige markeringen av 6. februar i Trondheim, men også som et minnested for den samepolitiske bevegelsen og Elsa Laula Renberg.

På Metodistkirken og i området rundt kan man se tegn til historiekulturell virksomhet knyttet til det første samiske landsmøtet i 1917. Som nevnt i kapittel 2.4. *Historiekultur* er historiekulturell virksomhet all produksjon og bruk av historie i det offentlige rommet. Historiekultur er hvor historiebevissthet og minnet opererer sammen, og fortiden ilegges mening. Under jubileumsuken 4. – 12. februar 2017 var det flere arrangementer som fant sted for å markere at det var 100 år siden landsmøtet. Under jubileumsuken ble blant annet et samisk alter installert i en av de eldste delene i Nidarosdomen (Sametinget, 2018, ss. 11-12). Det samiske alteret blir nevnt i ene intervjuet med Trondheim kommune. I intervjuet med Informant 1 og Informant 2 spurte jeg dem om den samiske historien vil få en plass på Elsa Laula Renbergs plass. Informant 2 svarte at dette skjer gjennom kunstverket som er planlagt. Informanten påpekte også at de har vært i kontakt med det samiske miljøet, hvor de hadde spurt om det skulle tilrettelegges eller være noe spesielt sted for dem. Videre sa Informant 2 at «De (samene) har jo fått en plass i Nidarosdomen, så liksom, for de samiske organisasjonene så er ikke det her noe spesielt sted. Så det er mer en bestilling om et samisk kunstverk som sa 'hedre Elsa Laula'». Denne informasjonen indikerer at Elsa Laula Renbergs plass ikke er sett på som et spesielt sted for de samiske organisasjonene involvert i prosjektet, ifølge informanten. Dette var mitt første intervju i min studie, og da jeg fikk denne informasjonen, fikk jeg en følelse av at jeg kanskje hadde bommet på valg av studieobjekt. Jeg hadde likevel kunstverket jeg kunne vende meg til, da Informant 1 og Informant 2 ved flere anledninger tok opp dette som den samiske representasjonen i byrommet. I intervjuene med Informant 3 og Stig Vikan, leder for Tråante Saemien Dáehkie, kommer viktigheten av Elsa Laula Renbergs plass tydeligere frem. I neste kapittel skal jeg komme nærmere inn på historiekultur og minnesmerker på stedet, og det nye kunstverket som etter planen skal få sin plass i byrommet.

5.2.2. Minner og minoriteter Trondheim

I denne delen av analysen tar jeg for meg minnesmerkene i området rundt Elsa Laula Renbergs plass og det kommende kunstverket. Jeg vil også videre se på hvordan andre minoriteter har blitt synliggjort i Trondheim ved bruk av minnekultur. Minnested og minnesmerke er to begreper som ikke er så mye omtalt i Sannhet- og forsoningskommisjonens rapport, men det lille som er nevnt er likevel interessant. Kommisjonen skriver om at Advokatfirma Ingar Nikolaisen Kuoljok/Stiftelsen Anna

Malenes Minnefold mener det er behov for å vise vilje til endring gjennom symbolhandlinger som minnesteder og symboler som støtter opp om forsoningsprosessen (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, ss. 649-650). Om Elsa Laula Renbergs plass i dag kan defineres som et minneste, er opp til hver enkelt. Noen vil kanskje forstå dette byrommet som et minneste, mens andre har andre kriterier for at dette skal oppfylles. Elsa Laula Renbergs plass er likevel en arena som til stadighet blir brukt til historiekulturell virksomhet i nyere tid.

Økt kunnskap, bevissthet og aktivitet rundt kulturminner bidrar til et bedre vern av disse, samt til å gi urfolks og minoriteters kulturutøvelse en historisk dokumentasjon som er viktig både for kulturell legitimitet og kulturelt vedlikehold. Majoritetssamfunnets holdninger og verdier er også viktig i vern av urfolks og nasjonale minoriteters kulturminner. Det er derfor avgjørende at myndighetene ser verdien av å bevare kulturminner som tilhører en annen kultur enn majoritetens (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 524). Metodistkirken er et eksempel på et slikt kulturminne, sammen med minnesmerket som har fått sin plass på veggen der. I 1997, ved 80 årsmarkeringen for landsmøtet, laget kunstneren Mattis Nango en minnesblankett som er den vi i dag kan se hengende på Metodistkirken (Sametinget, 2018, s. 4). I intervjuene til kommunen stilte jeg spørsmål vedrørende minnesmerket fra 1997, og hvorvidt dette er relevant til det som skal skje på Elsa Laula Renbergs plass. Informant 1 svarte:

Det er selvsagt tenkt på at det henger der, og at folk skal kunne stoppe opp og ha plass til å stå og se på det. Men utenom det så har det ikke betydning for.. Metodistkirken er jo på en måte viktigere, kanskje, som et sted hvor det samiske møtet var. Og jeg tror ikke det er et så kjent minnesmerke. Det er litt anonymt. Man må vite om det for å stoppe opp og se det.

Dette minnesmerket kan ha bidratt i forsoningsdebatten allerede tilbake i 1997. Etter de funnene jeg har gjort gjennom min studie, er det likevel noe som tyder på at dette minnesmerket ikke har fått så mye oppmerksomhet som det kanskje burde. Som informanten sier, har dette minnesmerket vært anonymt, og man må gjerne vite om det for å stoppe opp og se det. Økt bevissthet er en av punktene Sannhet- og forsoningskommisjonen peker på som kan bidra til bedre vern av kulturminner. Dette er et område hvor Trondheim kommune kanskje kan være mer proaktiv. For å styrke koblingen mellom Elsa Laula Renbergs plass og Metodistkirken, ble det under 6. februar-markeringen i år, 2024, hengt opp et blått skilt på Metodistkirken. Dette blå skiltet hedrer Elsa Laula Renberg og hennes initiativ til det første samiske landsmøtet 6. februar 1917 (Blå skilt i Norge, u.d.).

Figur 2: Blått skilt - Elsa Laula Renberg. Foto: Liv M. Hansen

For Elsa Laula Renbergs plass har jeg fått tilgang til en foreløpig kunstplan av Informant 3. Denne kunstplanen tar for seg mye av det vi snakket om i vårt intervju sammen. Kommunen har vedtatt at Cicignons plass og Elsa Laula Renbergs plass i større grad skal kobles sammen. I tråd med informasjonen jeg fikk av Informant 3, er det en politisk bestilling på at kunstverket skal utføres av samiske kunstnere og ha som formål å synliggjøre samisk kultur, historie og tilstedeværelse i Trondheim.³ I intervjuet med Informant 1 og Informant 2 ble det gjort klart for meg at det er kunstverket som skal stå for den samiske representasjonen i byrommet, og hvordan dette blir løst avhenger av den utvalgte kunstneren. I kunstplanen står det blant annet at utgangspunktet for satsingen på kunstprosjektet er referansen til Elsa Laula Renberg og det første samiske landsmøtet. Den overordnede visjonen for kunstprosjektet er at det blant annet skal løfte vår bevissthet om samisk kultur i Trondheim og byens tilknytning til et større samisk landskap, ta utgangspunkt i samisk kultur og kulturuttrykk, gi kunstnerisk frihet med hensyn til uttrykk og gi varig verdi til byrommet. Kunstprosjektet skal primært finne sted i midtsonen av byrommet, og det er ønskelig at kunstverket er interessevekkende, kan føre til undring og inspirere til utforskning.⁴

I Trondheim er også andre nasjonale minoriteter synlige i bybildet, og kanskje spesielt den jødiske minoriteten. Denne minoriteten er synlig gjennom for eksempel kunstverk, som Cissi Klein-statue, men også gjennom snublesteiner og byvandring i regi av Jødisk museum Trondheim. Jødisk museum har et nytt utstillingsprosjekt som de har kalt «Kartet i Nerbyen», hvor de ønsker å sette et søkelys på det rike jødiske handelslivet som var i Nerbyen for omkring 100 år siden. Fra 1880-tallet til 1940 var Nerbyen et samlingspunkt for jødiske innvandrere fra Øst-Europa. De hadde flyktet fra fattigdom og antisemittisme og kom til Norge, hvor samtlige jødiske familier startet og drev

³ Trondheim kommune, Kunstplan, s. 2

⁴ Trondheim kommune, Kunstplan, ss. 6-7

klesforretninger av ulike slag i Nerbyen. Det er så langt funnet 60 ulike adresser i Nerbyen hvor det har vært registrert én eller flere jødiske forretninger. Andre verdenskrig og Holocaust var starten på slutten for mange av de jødiske butikkene, og sporene etter denne historien er i dag svært få (Jødisk museum Trondheim, 2023). Et annet eksempel på synliggjøring av minoriteter i bybildet er Julius Paltiels plass i Trondheim, som ble åpnet på Holocaust-dagen 27. januar 2015. Julius Paltiel var en av de norske jødene som overlevde oppholdet i Auschwitz, og fikk her en egen plass åpnet i hans minne (Egge & Brandseth, 2015). Det er, som Stugu (2013) påpeker, sjeldent at det reises minnesmerker over det som er ansett som skammelig og som man som samfunn ønsker å ta avstand fra, men at minnesmerker også blir brukt over noe vi sørger over. De jødiske minnesmerkene er knyttet til Holocaust og kan bli brukt for å bearbeide sorg, men også være en kilde til læring. Dette er noe som tydeligere kan komme frem for forsoningspolitikken som ble ført mot samene.

Det jødiske nærværet i bybildet kan kanskje også knyttes til økt minoritetsfokus i byplanlegging og utvikling av byrom. Det er en økt synliggjøring av minoriteter på gang i bybildet i Trondheim, og i den forbindelse stilte jeg spørsmål til informantene knyttet til dette. Fra kommunen fikk jeg ulike svar på de to intervjuene jeg hadde. Informant 1 svarte først at årsaken til en sterkere synliggjøring av det samiske var at «Politikerne har et ønske om å hedre flere damer, som på navn på gater og på plasser». Informant 2 forstod ikke spørsmålet umiddelbart, så jeg utdypet blant annet med å fortelle om Kartet i Nerbyen. Etter denne utdypelsen sa Informant 1: «Om det viktigste var å hedre en dame, eller å hedre en same, er jeg usikker på. Jeg kjenner ikke prosessen med navnet. Vi har bare fått høre at det skal hete Elsa Laula Renbergs plass». På det samme spørsmålet hadde Informant 3 et litt annet perspektiv: «Jeg tror at bevisstheten til Norge og til Trondheim, spesielt i forhold til mangfold, gjelder verdenssituasjonen». Det er Informant 3 som har bidratt med informasjon om kunstverket som skal komme på Elsa Laula Renbergs plass. Jeg vil komme nærmere inn på informant 3s og hens tanker rundt mangfoldsperspektivet i 5.3.3. *Historiebevissthet*.

5.3. Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sjiie og økt bevissthet rundt samisk historie, identitet og kulturarv

I denne delen skal jeg ta for meg det andre forskningsspørsmålet i denne studien, som lyder: *Hvordan kan stedet bidra til økt bevissthet rundt samisk historie, identitet og kulturarv?* Her vil rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen være sentral, sammen med begrepene identitet, historiebevissthet og historiebruk.

5.3.1. Sannhet og forsoning

En sentral del av denne oppgaven er rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen, som ble avlevert til Stortinget 1. juni 2023. Denne rapporten har vært en viktig inspirasjonskilde for oppgaven. Ikke bare er forsoning noe vi ser i Norge, men det er et internasjonalt tema som står sentralt i dag. Anerkjennelse av samisk kultur og identitet er et grunnleggende behov i samfunnet. Dette innebærer å fremme samisk språk, kunst, musikk og tradisjoner, samt det å respektere samiske verdier og levesett. Det er også viktig at samiske rettigheter til land, selvbestemmelse og kulturutøvelse blir respektert og beskyttet (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 25).

I følge Sannhet- og forsoningskommisjonens rapport kan et forsonet samfunn kjennetegnes av at befolkningen har et felles solid kunnskapsgrunnlag om fornorskingspolitikken. De trekker også frem at offentlige myndigheter må erkjenne at det har blitt begått urett overfor disse gruppene, erkjenne at fornorskingspolitikken har hatt negative konsekvenser for enkeltindivider og for samer, kvener og skogfinner som grupper, og vise vilje til å ta et oppgjør med denne uretten. Kommisjonen legger også vekt på at et forsonet samfunn kjennetegnes av språklig, kulturell og identitetsmessig likeverd mellom samer, kvener, skogfinner og majoritetsbefolkningen, og at enkeltpersoner og grupper kan leve godt med sin fortid. Sist, men ikke minst, legger kommisjonen til grunn at et forsonet samfunn er preget av at hele befolkningen har høy grad av tillit til samfunnsinstitusjonene, da ikke minst de politiske institusjonene. De understreker at konsekvensene av fornorskingspolitikken påvirker samers, kveners og skogfinners mulighet til fortsatt å eksistere som egne etniske grupper, hvor kontinuerlig tap av språk og kultur vil kunne føre til at de opphører å eksistere både innen og utenfor landegrensene (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 25).

Kommisjonen forstår forsoning som både en prosess og en tilstand. Forsoning som prosess tar form av en serie målrettede forsonede handlinger og tiltak, og er preget av gjensidig vilje til forsoning. Resultatet av en slik prosess kan være forsoning som tilstand, som viser seg blant annet i positive og imøtekommende holdninger og gjensidig tillit og respekt. Dette er noe vi har sett i dette prosjektet, hvor samiske organisasjoner har vært del av prosessen helt fra starten av. Det var i 2020 at området mellom Kjøpmannsgata og Krabugata ved Metodistkirken fikk navnet «Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjje». Det var Sametinget som initierte til at plassen også skulle ha et samisk navn, da Elsa selv var samisk og det ville ifølge Sametinget «være merkelig» om plassen kun skulle ha et norsk navn. Trondheim kommune støttet seg til dette initiativet, selv om de imidlertid presiserte at kommunen formelt ikke er definert som tospråklig.⁵ Den samiske involveringen i prosjektet er også noe Stig Vikan nevner i intervjuet vi hadde. I spørsmålet om det har vært noen interessemotsetninger i prosjektet mellom Trondheim kommune og det samiske miljøet, svarte Vikan:

Jeg bruker ofte å berømme Trondheim kommune, for man har gjort veldig, veldig mye bra for det samiske. Man er i startgropa på et langvarig og fint samarbeid både administrativt, men også politisk. Og det er klart at politisk kan det være litt utfordrende, for det skifter jo (...) Så jeg opplever at i det øyeblikket man definerte at den plassen og det området skulle være med på å synliggjøre Sápmi, så hadde man egentlig dratt samme veien. Man har jobba og vært veldig tydelig på at det var *kun* samiske kunstnere som skulle være med på å utsmykke plassen.

Videre forteller Vikan om at dette kunstverket bidrar til samisk legitimitet i utformingen, og at man her ikke skulle lage en samisk plass ut fra et norsk ståsted. Han belyser også det jeg har fått vite fra de tidligere intervjuene: at det samiske på stedet blir representert gjennom kunstverket som skal integreres i byrommet. Målet med forsoningsprosesser er å legge et grunnlag for fortsatt forsoning. Forsoning involverer både representanter for de som utformet og stod for fornorskingspolitikken, og de som ble utsatt for den. I Norge har en rekke hendelser funnet sted fra 1990-tallet, som har hatt forsonende effekt (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, ss. 630-631). For eksempel kom Kong Harald V i 1997 med en beklagelse på vegne av den norske stat for

⁵ Trondheim kommune, Saksfremlegg, arkivsak 20/42780

urretten som ble begått gjennom fornorskingspolitikken, som var en anerkjennelse av samenes rettigheter (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 298). Utenfor Metodistkirken finner man jo, som nevnt i kapittel 5.2.2. *Minner og minoriteter i Trondheim*, minnesmerket fra 1997.

Den samiske historien er godt redegjort for i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Den historiske konteksten veier tungt i forskningen jeg har foretatt meg her. Til informantene stilte jeg dem spørsmål om både Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og NTNUs beklagelse til sørsamene, og på hvilken måte dette byrommet kunne bidra til den pågående forsoningsdebatten. Bakgrunnen for dette spørsmålet lå mye i at det i arkivmaterialet ikke kom frem om dette byrommet skulle brukes til et slikt formål eller ikke. Informantene hadde ulike svar til dette spørsmålet. Informant 1 kunne fortelle at dette ikke var i bestillingen for byrommet. Hen kunne videre formidle: «Men, en bestilling på et samisk kunstverk som gjerne kan ta opp det. Men det er jo opp til kunstneren som blir valgt». Det var dermed forståelig at jeg ikke kunne finne dette i arkivet, da det ikke har vært i planen for selve byrommet. Dette ansvaret ligger på kunstverket som skal føres opp i byrommet, og dette fikk jeg mer informasjon om gjennom intervjuet med Informant 3. Da hen fikk det samme spørsmålet kunne hen svare at dette spørsmålet var vanskelig å svare på, da de ikke hadde sett kunstprosjektet enda. Hen mente at dette ble for konkret og «vi vil jo ikke at kunstverket i seg selv skal være en illustrasjon. Men det vi ønsker er jo å løfte frem det samiske, og vise at det samiske har en naturlig plass i resten av Norges befolkningsvirke». Hen påpeker videre at det likevel er et behov for å vie dette spørsmålet litt ekstra oppmerksomhet, og at hen på sikt håper at byrommet kan bidra til dette. «Det vil gjøre det lettere å formidle samisk historie og identitet til nye generasjoner». Til det samme spørsmålet svarte Vikan at man må ufarliggjøre og hverdagsliggjøre det å være same. «Vi er helt vanlige folk som har en familiær bakgrunn som vi ikke har kunne velge selv». Han mener at byrommet her kan være et sted også for dem som ikke er same, for å finne ut hvor ufarlig det er å faktisk være same.

Jeg hadde også et spørsmål vedrørende fornorskingspolitikken, og i hvilken grad Vikan ønsket at denne skulle formidles og synliggjøres på stedet. Han svarte her at fornorskingspolitikken er noe som har vært, og vil alltid være der, men at de viktigste elementene som vi trenger i dag er de punktene fra historien som kan lage hverdagslivet best mulig for den samiske befolkningen. Dette ved at den samiske befolkningen blant annet får en røst og en synlighet og tydelighet. Han svarte videre at:

Det vil ta mange, mange år, kanskje generasjoner fremover. Og så får man se om man kan forsones. Og så tror jeg heller man kan slutte med fornorskingen etter hvert. Hvis man først får frem sannheten, så kan man forsones, og så får man ta det derfra.

Han forteller også at man skal være litt forsiktig med å legge for mye ansvar på Elsa Laula Renbergs plass, da dette blant annet kan bli et stort arbeid. Gjennom datainnsamlingen har jeg fått en forståelse for at det har vært utfordringer med å realisere dette prosjektet, blant annet på grunn økonomiske begrensninger. Det er utfordrende nok å få til det som allerede har blitt vedtatt plass for byrommet. Samtidig begynner jeg å reflektere over prioriteringer, og at dette byrommet har et stort potensial til å bidra i forsoningsprosessen. Plassen er oppkalt etter en av de viktigste samiske politikerne fra vår historie, samtidig som den ligger i området like ved Metodistkirken, hvor det første samiske landsmøtet ble avholdt i 1917. Det er her en gylden mulighet

som kanskje har fått for lite oppmerksomhet og prioritering. Den samiske representasjonen på stedet uttrykkes gjennom kunstverket, og det ser foreløpig ut som at dette ansvaret ligger alene hos kunstneren. Dette spørsmålet kommer jeg nærmere inn på i 5.3.3. *Historiebevissthet*.

Som nevnt i kapittel 2.1. *Historiebevissthet* refererer historiebevisstheten til ens evne til å være bevisst på og forstå sin egen historie, samt hvordan denne forståelsen kan påvirke ens identitet, verdier og handlinger. Jeg mener at historiebevissthet er et nøkkelbegrep når det gjelder sannhet og forsoning, da det ikke bare handler om kunnskap om fortiden, men også historiens relevans for nåtiden og hvilken rolle den spiller for fremtiden. Jeg er enig i Vikan i uttalelsen om at det viktigste i dag er å holde et ekstra fokus på de punktene som kan bidra til å forbedre hverdagslivet til den samiske befolkningen i dag, og at man på sikt kan legge fra seg fornorskingspolitikken som noe som har skjedd. Etervirkningene av fornorskingspolitikken har dessverre fremdeles relevans og har et godt feste i dag, noe som kan bekreftes gjennom rapporten til Sannhets- og forsoningskommisjonen.

Når jeg skal se på Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport i forbindelse med historiebruk, ønsker jeg å trekke inn den moralske bruken av historie. Denne bruken av historie har som mål å oppnå rettferdighet eller på en eller annen måte gjenopprette forholdene som eksisterte før urett ble begått. Historien brukes her for å mobilisere motstand mot faktisk urettferdighet blant de berørte. Dette skjer som en respons på diskriminering som har skjedd i historien og de negative konsekvensene dette har ført for de berørte og deres etterkommere. Kommisjonen har sett på ettervirkningene av fornorskingspolitikken og hvilke konsekvenser dette har hatt for blant annet samisk kultur og identitet. Denne formen for historiebruk blir ifølge *Figur 1* brukt av velutdannede og intellektuelle brukere, og er ofte rettet mot en politisk makt eller en stat. Denne rapporten ble avlevert til Stortingets presidentskap, men det var Stortinget selv som vedtok å iverksette en granskning av fornorskingen og dens konsekvenser. Stortinget ønsket også at rapporten skulle bidra til forsoning og bøte på urett (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 3). Som jeg nevnte litt tidligere, er et forsonet samfunn preget av at hele befolkningen har høy tillitt til samfunnsinstitusjonene, og da ikke minst de politiske institusjonene. Det viser at Stortinget selv har som mål å oppnå et forsonet samfunn. Rapporten er relativt ny enda, og det gjenstår å se om den har noen politiske virkninger i nærmeste fremtid.

5.3.2. Samisk identitet

Prosjektet rundt Elsa Laula Renbergs plass har flere områder der den samiske identiteten har spilt en viktig rolle. Informantene i denne studien har alle understreket at samiske organisasjoner har vært involverte i prosjektet fra starten av og har hatt mulighet til å påvirke utviklingen av byrommet. Både arkivmaterialet og intervjuet med Informant 3 viser at det allerede i 2016 var et politisk engasjement for å hedre Renberg med en statue. Informant 3, som var hovedansvarlig for kunstordningen i Trondheim kommune, uttrykte usikkerhet rundt dette forslaget. Dette både fordi det er utfordrende å lage statuer, og fordi hen var usikker på om dette var et godt samisk uttrykk og om det samiske miljøet var interessert i dette. Et vedlegg fra 2016 viser kontakten mellom Trondheim kommune og Sametinget/Sámediggi, hvor Sametinget/Sámediggi informerte om at det samiske folk ikke er spesielt opptatt av statuer for å hedre viktige mennesker. Sametinget/Sámediggi ønsket imidlertid å bidra til at Elsa Laula Renberg ble hedret på

andre måter. Det førte til en etablert dialog mellom Rådmannen og Sametinget/Sámediggi om å finne ut hvordan Renberg best kunne hedres.⁶

Fornorskingspolitikken og assimileringen av samene har ikke bare truet kulturen til det samiske folk, men også deres identitet. Jeg vil her trekke frem hva Sannhet- og forsoningskommisjonen skriver om personlig identitet i sin rapport, og samtidig se på hvordan dette kan samsvare med svarene fra informantene. Mange som har delt sine historier med kommisjonen, føler at deres identitet er sårbar på grunn av press knyttet til å utøve sin kultur og næring, eller fritt kunne vise sin identitet uten å bli diskriminert. Spesielt i det sørsamiske området føler de på et negativt press, gjennom at reindriften som samisk næring og kollektivt fellesskap er truet (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, s. 113).

I kapittel 2.3. *Identitet* nevner jeg Karlsson, som utforsker forholdet mellom historie og identitet. Han peker på at når vi ønsker å formidle noe viktig om vår identitet, spesielt når den føles truet, blir vi nødt å fortelle vår historie. Den samiske identiteten er fremdeles truet i dag, til tross for ulike tiltak som har blitt gjort i forsoningsprosessen. Her ønsker jeg å trekke inn Fosen-saken som et eksempel fra min tid i masterprogrammet. Denne saken omhandler konflikten mellom to vindkraftverk på Fosen i Trøndelag og urfolks rettigheter. I 2010 ga Norges Vassdrags- og energidirektorat (NVE) tillatelse til to store vindkraftutbygginger på Fosen. Disse ligger i vinterbeiteområdet til Fosen reinbeitedistrikt, hvor to siidaer har reindrift. I oktober 2021 slo Høyesterett enstemmig fast at vindkraftutbyggingen på Fosen krenker reindriftssamers rett til utøvelse av kultur etter artikkel 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Artikkel 27 slår fast at personer som tilhører etniske, religiøse eller språklige minoriteter ikke skal nektes retten til å utøve egen kultur, bekjenne seg til og utøve egen religion, eller bruke sitt eget språk. Det ble imidlertid ikke klart fra Høyesterett hva som skulle gjøres med vindkraftanleggene, og de fortsatte å være i drift etter dommen. Dette førte til engasjement, demonstrasjoner og sivil ulydighet, der blant annet samiske aksjonister tok seg inn i Olje- og energidepartementet og nektet å fjerne seg. De ble fjernet med makt av politiet tre dager senere, på natten. Aksjonene kan minnes de fra Alta-saken. I desember 2023 resulterte meklingen mellom Fosen Vind DA og Sør-Fosen sijte i en avtale, hvor de avbøtende tiltakene ble økonomisk kompensasjon, erstatningsbeitearealer som staten forpliktet seg å skaffe, samt en vetorett for Sør-Fosen sijte i spørsmålet om videre konsesjonsdrift etter nåværende periode på 25 år er ute. I mars 2024 kom også Nord-Fosen siida og Roan Vind frem til en avtale, som samsvarer med avtalen mellom Fosen Vind DA og Sør-Fosen sijte om de avbøtende tiltakene (Skogvang, 2024).

En annen grunn til at jeg trekker inn Fosen-saken i denne analysen, er at det gjelder konflikt mellom staten og samenes rett til reindrift. Denne problematikken tar jeg også opp flere steder i kapittel 4. *Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijie: Historisk kontekst*. Reindrift var et av hovedtemaene for det første samiske landsmøtet i 1917, som ble holdt i Metodistkirken. Selv etter 107 år er konflikter knyttet til den samiske befolkningens rett til kulturutøvelse, spesielt reindrift, fremdeles aktuell. Dette viser til at vi som samfunn må arbeide for å sikre at urfolks rettigheter blir respektert og verdsatt, slik at den samiske identiteten ikke kontinuerlig er under press. Som nevnt er den samiske identiteten, særlig i de sørsamiske områdene, under et stort negativt press.

⁶ Trondheim kommune, «Vedlegg 1», arkivsak 16/12628

Samfunnet har et etisk og moralsk ansvar for å verne om den sørsamiske identiteten og deres rett til kulturutøvelse, samt å unngå diskriminering. Fosen-saken viser at det er behov for en innsats for å respektere og verdsette urfolks rettigheter i dagens samfunn.

I intervjuet jeg hadde med Vikan, var det ingen av spørsmålene mine som direkte omhandlet identitet, men det ble likevel et tema som ble tatt opp flere ganger. I intervjuet forteller han blant annet at han ønsker at kunstverket på stedet skal formidle og synliggjøre by-samisk liv på stedet.

Det er kun under 5% av den samiske befolkningen som er aktivt reindriftsutøvere. Det gjør at en liten andel samisk befolkning tar, hva skal man si, veldig mye plass i den samiske kulturen, da. De fleste forbinder samisk kultur med reindrift, lavvo og kofte, men det er så uendelig mye mer.

Vikan forteller videre at han opplever som leder for det samiske miljøet at hans oppgave er å være tilgjengelig for å svare dem som har spørsmål og fortelle dem hvordan det er å være en såkalt by-same i 2024. Han forteller også at han har slekt som driver med rein, men at han selv er sjø-samisk, som er en del av kulturen han håper får sin plass i den monumentale utformingen på plassen. I spørsmålet om hvordan dette byrommet kan bidra til den pågående store forsoningsdebatten, trekker Vikan også her inn identitet.

Det å være same, det er på en måte litt å velge betoningen av den samiske identiteten din. Særlig for dem som vokser opp utenfor de kjernesamiske områdene, som Karasjok og Kautokeino. Da er man en del av en *minoritet*. Når du bor og vokser opp i Karasjok og Kautokeino, er du en del av en *majoritet*.

Sannhet- og forsoningskommisjonens rapport belyser en del av denne problematikken, nemlig det at samer, spesielt i de sørlige områdene, er mer sårbare. Vikan forteller videre at han tror det er viktig å finne et sted det er helt greit og helt ufarlig å være same. Samtidig peker han også på at det er viktig å finne et sted for dem som ikke er same, slik at de kan finne ut hvor ufarlig det faktisk er å være same.

Vi får jo etter hvert et samisk hus, et samisk møtested i Trondheim, og dit vil nok de fleste samene trekke. I større grad enn kanskje norsk befolkning. Så jeg tror at plassen (Elsa Laula Renbergs plass) kan være med å fortelle mer den norske befolkningen, eller gjerne tilreisende, hva det her er, hva slags folk er dette, hva er historien, og hvordan er livet levnet egentlig.

Som jeg gjorde rede for i kapittel 2.3. *Identitet*, har historie en identitetsskapende funksjon. Å kunne kartlegge, ordne og kategorisere fortiden kan bidra med å skape identitet i nåtiden. Det er en sammenheng mellom historie og identitet, og i lokalhistorie har det vist seg at bevissthet rundt felles historie kan skape entusiasme for det fellesskapet. I Sápmi finnes det ikke bare én type same, men flere ulike individuelle identiteter, som deler en felles historisk og kulturell bakgrunn. Når jeg tolker det Vikan sier i intervjuet, er det flere måter å være samisk på enn det man tradisjonelt forbinder med samisk kultur. En stor del av deres historie er preget av fornorskingspolitikken, noe som kan forklare hvorfor flere samer i dag ikke identifiserer seg med det majoritetssamfunnet oppfatter som «typisk samisk». Slik som Vikan, mener jeg at kunstverket som skal representere det samiske i byrommet, kan være en gylden mulighet til å vise flere sider av samisk identitet. Dette vil muligens kunne bidra til å gi en dypere forståelse av det samiske mangfoldet i samfunnet.

5.3.3. Historiebevissthet

Hvilken rolle spiller fortiden inn i nåtiden, i forbindelse med Elsa Laula Renbergs plass? Dette er kanskje et av de første spørsmålene jeg stilte meg selv da jeg først besøkte byrommet i forbindelse med undervisning. Den gangen var det informasjonsplakater om blant annet Elsa Laula Renberg og det samiske landsmøtet som ble avholdt i Metodistkirken. Dette gav meg inntrykket av at historien ville spille en viktig rolle i utviklingen av det nye byrommet. En måte vi allerede har sett fortidens tilstedeværelse i området på er gjennom minnesmerket fra 1997 som henger på Metodistkirken.

Historiebevissthet er et av de kanskje mest sentrale begrepene i denne studien, da dette er et begrep som har fulgt med meg siden starten av min tid på universitetet for seks år siden. Dette har vært et sentralt begrep både i bachelorprogrammet for Kulturminneforvaltning, men også i denne mastergraden. Tidligere har jeg drøftet rundt minnebegrepet og Elsa Laula Renbergs plass, som har en sterkere forankring i fortiden. I denne delen av oppgaven skal fortiden sees i sammenheng med nåtiden og forventningene for fremtiden. Samfunnet i dag er formet av den fortiden som har utspilt seg, og den bærer preg av dette. Flere av spørsmålene i intervjuguiden min var formet på en slik måte for å få frem i hvilken grad informantene hadde et forhold til den økte bevisstheten i samfunnet. Jeg er likevel innforstått med at informantene ikke nødvendigvis har en utdanning knyttet til historie eller en generell interesse for historie. Det er derfor naturlig at ikke alle spørsmål har like utfyllende svar. Likevel kan de ha noen verdifulle tanker rundt sammenheng mellom utviklingen i samfunnet og den historiske konteksten på stedet. I kapittel 2.1. *Historiebevissthet* har jeg redegjort for begrepet historiebevissthet, som handler om individets og samfunnets evne til å være bevisst på og forstå sin egen historie, samt hvordan denne forståelsen påvirker identitet, verdier og handlinger. I forrige delkapittel kom jeg inn på identitet, og spesielt hvordan dette var et fokus i intervjuet med Vikan. Derfor velger jeg i denne delen å se på hvordan forståelsen for fortiden i nåtiden kan ha påvirket verdier og handlinger i dette prosjektet.

I arkivmaterialet og i intervjuene med informantene fra kommunen kom det frem at det har vært et mål for Trondheim kommune å hedre flere kvinner med navn på gater og på plasser. Dette kommer frem blant annet i intervjuet med Informant 1 og Informant 2. Informant 1 visste ikke når det kom et ønske om å hedre Elsa Laula Renberg, eller om det viktigste i dette tilfelle var å hedre ei dame eller en same, da hen ikke kjente til prosessen med navnet. Under dette intervjuet spurte jeg dem videre om de kunne tenke seg til hvorfor det er akkurat Renberg som blir løftet frem og synliggjort. Informant 2 svarte: «Jeg tror det har bakgrunn i Tråante 2017», og viste til møtet som ble holdt i Metodistkirken, og at «hun kan knyttes til plassen gjennom det». I intervjuet med Informant 3 kunne hen fortelle at dette kunne knyttes til mangfoldsperspektivet, der det er behov for å løfte frem historiske kvinner. Da jeg spurte Informant 3 om hva som kan forklare en sterkere synliggjøring av det samiske i byrommet i dag, kunne hen fortelle at hen tror det har med bevisstheten til Norge og til Trondheim gjøre, spesielt i forhold til mangfold. Hen sa også at dette har en sammenheng med verdenssituasjonen, da den har vært utfordrende i noen år. Videre forteller hen at «For Trondheim, og det samiske, spesielt, vil jeg trekke frem Tråante 2017, som nok «boosta» veldig bevisstheten om Trondheim sin rolle i forhold til spesielt det sørsamiske. (...) Behovet for et eget samisk samlingssted.» Hen tilføyer videre «Pluss det behovet for å lære barn og unge toleranse, forståelse for andre kulturer og kulturuttrykk. Det er økende». Disse svarene kan sees i sammenheng med verdiene som er knyttet til historiebevissthet.

Handlingene som er påvirket av historiebevissthet, kommer i dette prosjektet frem gjennom inkluderingen av samiske aktører og organisasjoner i prosessen. Det er gjengående i intervjuene at dette byrommet skal fylle behov hos alle, og skal være et byrom der alle kan oppholde seg. Samtidig har prosjektet tatt høyde for å vise hensyn til spesifikke grupper, som for eksempel barn. Dette kommer spesielt frem i intervjuet med Informant 1 og Informant 2. Det som derimot ikke kommer godt frem i dette intervjuet, er hvordan informantene har reflektert rundt det historiske bakteppet til stedet. Det er viktig å ta høyde for at informantene gjerne ikke har den samme historiske kompetansen som meg selv vedrørende dette temaet, og det derfor kan ha vært utfordrende for dem å svare utfyllende på noen av spørsmålene. Det var som nevnt ikke klart om målet med å kalle byrommet «Elsa Laula Renbergs plass/Elsa Laula Renbergen sijjie» var for å «hedre en dame, eller en same», som Informant 1 svarte. I arkivmaterialet kommer det også frem at det har vært et mål for kommunen å hedre kvinner med navn på gater og på plasser. Forespørsel om å hedre Elsa Laula Renberg kan ha ført til å oppfylle flere behov for både kommunen og befolkningen – nemlig å hedre en historisk viktig kvinne, som også representerer den samiske befolkningen.

Jeg spurte Vikan om hvordan han, som leder av Tråante Saemien Dæhkie, ønsker at Trondheim kommune skal løfte frem den samiske kulturen i prosjektet og synliggjøre den samiske tilstedeværelsen i byrommet. Vikan fortalte at Trondheim er en stor by i Sápmi. Han tror at hvis befolkningen som både bor i Trondheim og de tilreisende blir bevisste på dette faktumet, vil veldig mye av stigmaet forsvinne. «Det å synliggjøre Sápmi og Trondheim, det tror jeg er det viktigste faktisk. (...) Det er veldig, veldig mange oppegående mennesker rundt omkring som klarer å ta til seg kunnskap bare den blir gjort tilgjengelig.» Vikan forteller videre at han tror om prosjektet lykkes med det, har man kommet langt med plassen. På spørsmålet rundt byrommets rolle og betydning, svarte Vikan:

Den samiske kulturen er sterkt knyttet til utendørsliv, naturen, og at man får til å fortelle det og trekke det inn i byen, det tror jeg er veldig viktig. Det må også være tilrettelagt for barn og alle folkegrupper og bevegelsesgrupper, sånn at man gjør dette tilgjengelig for alle.

I intervjuene med Trondheim kommune spurte jeg om hvordan dette prosjektet peker fremover, mot fremtiden. Her svarte Informant 2: «At byen blir en bedre plass å oppholde seg i», hvor Informant 1 la til at «Her kan man jo også si at kunstverket er noe som skal gi varig verdi. Så hvis det blir et kunstverk, så skal det gi en verdi i byrommet i lang tid fremover».

Historiebevissthet er også et begrep som har fått mye plass i LK20, som jeg har forklart i *2.1.1. Historiebevissthet i læreplanen*. Tidligere, i LK06 stod det blant annet at elevene skal tilegne seg forståelse for sammenhenger mellom fortid, nåtid og framtid og historiefaget skal gi innsikt i menneskers tanker, liv og handlinger i ulike tidsepoker og kulturer. I LK20 har dette begrepet fått en mer sentral plass i både som en av de sentrale verdiene for historiefaget, men også som det første kjerneelementet for historie. Her står det at elever skal forstå seg selv som historieskapte og historieskapende med en fortid, nåtid og framtid. Det står også at elevene utvikler historiebevissthet ved å arbeide utforskende med historie. Elsa Laula Renbergs plass er et byrom hvor det er lagt føringer for at barn og unge skal prioriteres. Jeg spurte Informant 1 og Informant 2 om i hvilken grad Trondheim kommune kunne tenke seg at dette byrommet kunne fungere som en

alternativ læringsarena, og hva man kan lære av stedets historie. Informant 2 svarte at hen trodde dette var knyttet til Metodistkirken, og «det årsmøtet og den historiske hendelsen der». Jeg fulgte opp med å spørre om byrommet da, på bakgrunn av det hen svarte, kunne bli brukt som en alternativ læringsarena. Her svarte hen at:

Ja, det tror jeg da. Altså besøk på stedet og skjønne hvor årsmøtet var og hvor viktig det var i historien. Altså, det hjelper å være på stedet der ting har skjedd. Men jeg ser ikke tilknytningen til Elsa Laula Renbergs plass på det. Det er jo Metodistkirken og den historien.

Dette var et svar jeg stilte meg noe uforstående til. Hvordan har ikke Elsa Laula Renbergs plass en tilknytning til møtet som ble avholdt i Metodistkirken, og den historien der? Byrommet Elsa Laula Renbergs plass ligger like ved Metodistkirken og skal etter planen ha en felles utforming med Cicignons plass. Selve byrommet er også oppkalt etter Elsa Laula Renberg, som er initiativtaker til møtet som ble avholdt. I 5.2.1. *Tråante 2017* presenterte jeg svaret til Informant 2 på spørsmålet om hvorfor det nettopp er Elsa Laula Renberg som blir løftet frem og synliggjort. Der svarte Informant 2 at det nok er fordi hun kan knyttes til plassen gjennom møtet som var i Metodistkirken. Dette opplevde jeg som noe motsigende informasjon av informanten i dette tilfellet. Informantene fra Trondheim kommune har også lagt vekt på at den samiske representasjonen i byrommet blir kunstverket, og at dette gjerne kan bidra til samisk bevissthet. Det er lagt stor vekt på kunstverket som skal stå på plassen, og gjennom min studie har jeg fått inntrykk av at mye ansvar ligger hos kunstneren. Det er forventninger til den monumentale utformingen av kunstverket, og det skal ta opp viktige temaer i byrommet. For at byrommet skal benyttes som en alternativ læringsarena, er det viktig at kunstverket belyser temaene som er fremhevet i blant annet kunstplanen og som informantene har delt sine tanker om. Vikan forteller blant annet at han har et ønske om en lettfattelig historiefortelling, som kan fortelle historien til plassen, Metodistkirken og Elsa Laula Renberg, men også synliggjøre for eksempel by-samisk liv.

5.5. Oppsummering

I dette kapitlet har jeg samlet mitt datamateriale, Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og utvalgt teori, og dannet analysen for denne studien. Jeg har forsøkt å svare på problemstillingen ved å foreta en tematisk analyse, med utgangspunkt i de to forskningsspørsmålene. Jeg har tatt opp hvordan Tråante 2017 var en betydelig markering i samisk historie, og hvordan dette arrangementet løftet frem og synliggjorde det samiske Trondheim. Det har også vært et fokus på det å minnes, både gjennom selve markeringen, men også gjennom minnesmerker. Jeg har også sett på annen historiekulturell virksomhet i området, og hvordan den jødiske minoriteten bli markert i Trondheim. Planene som ligger for det nye kunstverket som skal utsmykke Elsa Laula Renbergs plass har jeg også presentert her.

Rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen har bidratt en stor del i denne analysen, som en kilde til informasjon sett, i sammenheng med utvalgt teori og datamaterialet mitt. Gjennom intervjuene med informantene har jeg sett på deres forhold til fortiden, og hvordan de ser for seg prosjektet i fremtiden. Det var forskjellige svar fra informantene, men felles var at byrommet skulle være et sted for alle. I neste kapittel skal jeg presentere den samlede konklusjonen min for analysen og min studie.

6. Avslutning

Da jeg startet med denne oppgaven, var jeg usikker på hvilke hindringer jeg kunne ha lagt for meg selv. Jeg bega meg inn i et område med lite eksisterende materiale fra før, noe som ga meg følelsen av å stå på bar bakke. Ingen andre har foretatt seg forskning på Elsa Laula Renbergs plass, da dette er et byrom som fremdeles er under utvikling. Det er også generelt lite forskning på samiske steder. I dette kapittelet skal jeg gi en helhetlig oppsummering av denne studien. Først vil jeg oppsummere rundt problemstillingen til oppgaven. Deretter vil jeg gå gjennom forskningsspørsmålene mine og presentere de viktigste resultatene for oppgaven. Til slutt vil jeg, basert på funnene, reflektere rundt veien videre for forskning på dette området.

6.1. Problemstilling

Det kan være utfordrende å forme en problemstilling som tar for seg alle aspektene du ønsker å undersøke, samtidig som det også kan være vanskelig å svare tilfredsstillende på problemstillingen man har endt opp med. Etter hvert som oppgaven min utviklet seg, fikk også problemstillingen min en klarere form. Målet mitt med problemstillingen er å avdekke bakgrunnen for Elsa Laula Renbergs plass, tydeliggjøre hvilke planer som foreløpig ligger for byrommet, og belyse prosessen frem til i dag. Bakgrunnen for Elsa Laula Renbergs plass ligger i den historiske konteksten til stedet, og det var viktig at denne studien skulle ha en historisk forankring. Det var også viktig for meg å benytte Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport som en sentral del for å svare på problemstillingen, og at historiebevissthet var et nøkkelbegrep. Rapporten har blant annet bidratt meg med en dypere forståelse av den sørsamiske konteksten, som er presisert som en minoritet innenfor minoriteten. Gjennom problemstillingen har jeg også hatt som mål å inkludere relevante og dagsaktuelle temaer i analysen, som for eksempel synliggjøringen av det jødiske Trondheim. For å konkretisere problemstillingen mot det jeg ønsket å undersøke, formet jeg to forskningsspørsmål.

6.1.1. Første forskningsspørsmål

Det første forskningsspørsmålet tar opp den første delen av problemstillingen, hvor jeg spør etter bakgrunnen for Elsa Laula Renbergs plass i Trondheim. Gjennom datainnsamlingen ble det klart at Tråante 2017 var en inngang til en tydeligere synliggjøring av det samiske Trondheim, noe jeg også har forsøkt å fremheve i denne studien. De tre informantene fra Trondheim kommune kunne alle svare at initiativet til Elsa Laula Renberg plass hadde sin bakgrunn i dette arrangementet. Tråante 2017 bidro til å formidle kunnskap om samene, inkludert deres språk, kultur og historie. Den eksistensielle historiebruken var tydelig i forbindelse med Tråante 2017, hvor behovet for å minnes fortiden var fremtredende. Det å minnes fortiden og anerkjenne historien er avgjørende for et forsonet samfunn, og for å utforske nærmere på denne minneprosessen har jeg også tatt for meg de samiske minnesmerkene i området, samt andre minnesmarkeringer for den jødiske minoriteten i Trondheim.

Datamaterialet jeg benyttet meg for å besvare dette forskningsspørsmålet ga flere interessant innsikter og svar. Tråante 2017 blir presentert som bakgrunnen for at Elsa Laula Renberg hedres med plass av informantene i denne studien. Under markeringen ble hun anerkjent som initiativtaker til det første samiske landsmøtet, og kan knyttes til området hun hedres gjennom Metodistkirken. Tråante 2017 var et arrangement hvor

fortiden spilte en viktig rolle, og som har ført til økt bevissthet om Trondheims rolle i Sápmi.

Økt kunnskap, bevissthet og aktivitet rundt kulturminner, som i denne studien er minnesmerker og kunstverket, bidrar til bedre vern av disse, samtidig som det gir urfolks og minoriteters kulturutøvelse en historisk dokumentasjon. Dette er avgjørende for å oppnå kulturell legitimitet og kulturelt vedlikehold. Ifølge den midlertidige kunstplanen skal det samiske kunstverket synliggjøre samisk kultur, historie og tilstedeværelse i Trondheim, og det er derfor viktig å sikre at dette kulturminne ikke blir anonymt, slik som minnesmerket på Metodistkirken. Den jødiske minoriteten er synliggjort i Trondheim gjennom minnesmerker og installasjoner, som etter min vurdering er godt tilrettelagt og ikke like anonyme som det samiske. Historiekulturell virksomhet, som Tråante 2017 og det nye kunstverket, bidrar i minneprosessen, og kan ha forsonende effekt. Under neste forskningsspørsmål kommer jeg nærmere inn på konklusjonen rundt Elsa Laula Renbergs plass og den pågående forsoningsprosessen.

6.1.2. Andre forskningsspørsmål

Det andre forskningsspørsmålet er formulert for å ta opp den andre delen av problemstillingen, hvor jeg undersøker hvilke målsettinger Trondheim kommune har for Elsa Laula Renbergs plass. Jeg ønsket å finne ut om kommunen hadde planer om at byrommet skulle bidra til økt bevissthet rundt samisk historie, identitet og kulturarv. For dette forskningsspørsmålet var sannhet og forsoning spesielt viktig, da økt bevissthet er avgjørende for å forstå betydningen av et slikt prosjekt. Et byrom som Elsa Laula Renbergs plass har muligheten til å spille en viktig rolle og kan bidra i den pågående forsoningsprosessen, ved å blant annet fremme samisk kultur og historie.

Et forsonet samfunn kjennetegnes av et felles solid kunnskapsgrunnlag og språklig, kulturelt og identitetsmessig likeverd. Datamaterialet jeg benyttet meg av for å besvare dette forskningsspørsmålet tok opp dette. Trondheim kommune støttet seg til Sametingets/Sámediggis forslag om at Elsa Laula Renberg skulle få et samisk navn, Elsa Laula Renbergen sijjie, noe som viser et ønske om å skape språklig likeverd for dette byrommet. Det er viktig at samiske aktører blir konsultert og inkludert i slike beslutninger. Stig Vikan berømmer Trondheim kommune for deres innsats med å synliggjøre Sápmi i Trondheim. Selv om Informant 1 og Informant 2 påpekte at det ikke lå en bestilling på noe samisk historie i byrommet, kunne Vikan, Informant 3 og kunstplanen bekrefte at det etter planen blir en samisk tilstedeværelse i byrommet gjennom kunstverket som skal integreres der. Informant 3 pekte på at kunstverket vil gjøre det lettere å formidle samisk historie og identitet til nye generasjoner, som antyder at byrommet kan benyttes som en alternativ læringsarena for samiske temaer i fremtiden. Dette sier meg også at byrommet har potensiale til å bidra i forsoningsprosessen ved å øke kunnskapen rundt samiske temaer.

Forskningsspørsmålet berører også identitet, og som jeg har kommet inn på i det historiske kapittelet og i analysen, har forsoningen truet samisk identitet. Spesielt i de sørsamiske områdene er den samiske identiteten sårbar og under et negativt press. Vikan tok opp denne problematikken i intervjuet, hvor han pekte på at den samiske kulturen og identiteten ofte assosieres med reindrif, lavvo og kofte, men at det å være same innebærer så mye mer. Selv fremhever han det å være by-same, og at når man bor utenfor de kjernesamiske områdene, Karasjok og Kautokeino, er man en del av en

minoritet og må selv velge betoningen av sin samiske identitet. Han ønsker at Elsa Laula Renbergs plass kan bidra til å informere den norske befolkningen og tilreisende om hvem samene er, hva historien forteller, og hvordan livet som same egentlig er.

Historiebevissthet knyttes til forsoningsprosessen ved at et godt kunnskapsgrunnlag rundt samiske temaer vil føre til et forsonet samfunn. Økt kunnskap blant den generelle befolkningen er en viktig del av denne prosessen. Informant 3 knytter hedringen av Elsa Laula Renberg til mangfoldsperspektivet, og at Trondheim kommune har hatt som mål å løfte frem flere historiske kvinner. Synliggjøringen av det samiske i Trondheim kan komme av den økte bevissthet rundt verdenssituasjonen. Ikke alle informantene trakk klare paralleller mellom Elsa Laula Renbergs plass og historien til fornorskingspolitikken, alle henviste til kunstverket som eventuelt skal ta opp dette. Viken ønsket blant annet en lettfattelig historiefortelling på stedet, som tar for seg historien i området, Metodistkirken og Elsa Laula Renberg. Det er også et ønske om at Kunstverket skal synliggjøre det samiske Trondheim og understreke at dette er en stor by i Sápmi.

6.2. Veien videre

Elsa Laula Renbergs plass er et prosjekt som fremdeles er under utvikling, og som ikke vil være ferdig innen jeg leverer denne masteroppgaven. Det er derfor en mulighet for at noen av de planene jeg har presentert for byrommet, ikke blir realisert. Dette kan skyldes økonomiske begrensninger, og at det foreløpig ikke er vedtatt finansiering for dette. Som en videreføring av min studie, ville det vært interessant å følge utviklingen av dette prosjektet i årene som kommer. Om det for eksempel skjer noen endringer i prosjektet, om byrommet blir slik informantene håper, hva byrommet bidrar med, og om de opprinnelige planene blir gjennomført. Videre forskning kunne også ha fokusert på hvordan dette byrommet brukes som alternativ læringsarena for barn og unge, og om det blir en del av byvandringar arrangert av ulike organisasjoner i Trondheim. Det hadde også vært interessant å analysere det ferdigstilte kunstverket som er planlagt for Elsa Laula Renbergs plass, ved å for eksempel se på utforming og hva kunstneren ønsker å formidle. På grunn av økonomiske begrensninger står prosjektet stille, noe som har begrenset min mulighet til å studere dette selv. Likevel mener jeg at denne studien har klart å få frem hvilke ambisjoner som eksisterer for Elsa Laula Renbergs plass. Jeg er nysgjerrig på hva som til slutt blir det endelige resultatet av dette byrommet, som har mye potensiale både kulturelt, kunstnerisk og historisk for Trondheim. For meg ville det vært spennende å lese en fremtidig oppgave analyserer det ferdige resultatet. Jeg håper at denne masteroppgaven vil være til nytte for studenter som ønsker å utforske lignende temaer i fremtiden. Selv om de ikke nødvendigvis velger å skrive om spesifikt Elsa Laula Renbergs plass, ønsker jeg at de likevel kan finne deler av min studie nyttig for deres egen forskning.

Kilder og litteratur

- Andersen, N. P. (2023, Vår). *"Baajh vaeride årrodh! - La fjella leve!"*: En rammeanalyse av verdikonflikten mellom "grønn økonomi" og minoriteters rett til kulturutøvelse. Hentet fra Uib.no: <https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/11250/3073295/Masteroppgave-V23--Natalie-Andersen.pdf?sequence=1>
- Andresen, A., Evjen, B., & Ryymin, T. (2021). *Samenes historie: Fra 1751 til 2010*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Aronsson, P. (2004). *Historiebruk: att använda det förflutna*. Studentlitteratur.
- Bjørklund, I. (2017, Februar 2). Landsmøtet i 1917 og samebevegelsen i nord. *HEIMEN*, ss. 121-129.
- Blå skilt i Norge. (u.d.). *Blå skilt i Trondheim!* Hentet fra blaaskilt.no: <https://www.blaaskilt.no/hva-skjer/2024/2/7/bl-skilt-i-trondheim>
- Borg, A. (2023, desember 12). - *Det å lytte, anerkjenne er en viktig del av en forsoningsprosess*. Hentet fra nyheter.ntnu.no: <https://nyheter.ntnu.no/jeg-vil-pa-vegne-av-ntnu-beklage-at-vi-ikke-har-oppfylt-vart-ansvar-overfor-det-sor-samiske/>
- Borgen, P. (1997). *Samenes første landsmøte: 6.-9. februar 1917: Grunnlaget for samefolkets dag 6. februar: Historisk oversikt, dokumentasjon, kommentar*. TAPIR forlag.
- Dalland, O. (2019). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal.
- Devik, B. A. (1980). *Sameskolen i Havika 1910-1951 - Et tidsskrift i sørsamenes kulturreising*. Tromsø: A/S PEDER NORBYE.
- DinOrdbok. (2024). *Definisjon av identitet*. Hentet fra dinordbok.no: <https://www.dinordbok.no/definisjoner/norsk/?q=identitet>
- Egge, J. H., & Brandseth, M. (2015, januar 27). *Her er Julius Paltiels plass åpnet*. Hentet fra nrk.no: <https://www.nrk.no/trondelag/her-er-julius-paltiels-plass-apnet-1.12175088>
- Erll, A. (2011). *Memory in Culture*. London: Palgrave Macmillan.
- FN-Sambandet. (2023, juli 6). *ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter*. Hentet fra fn.no: <https://fn.no/avtaler/urfolk/ilo-konvensjonen-om-urfolks-rettigheter>
- FN-Sambandet. (2024, juni 5). *Urfolk og nasjonale minoriteter*. Hentet fra fn.no: <https://fn.no/tema/menneskerettigheter/urfolk-og-nasjonale-minoriteter#NasjonaleminoriteteriNorge-4>
- Hermanstrand, H., Kolberg, A., Nilssen, T. R., & Sem, L. (2019). Chapter 1: Theoretical and Methodological Perspectives. I H. Hermanstrand, A. Kolberg, T. R. Nilssen, & L. Sem, *The Indigenous Identity of the South Saami: Historical and Political Perspectives on a Minority within a Minority*. Hentet fra <https://library.oapen.org/bitstream/id/e6c3f247-8356-4052-9eaf-103a761fccb8/1007260.pdf>
- Jødisk museum Trondheim. (2023, august 30.). *Har du sett et av disse skiltene?* Hentet fra jodiskmuseum.org: <https://www.jodiskmuseum.org/sections/aktuelt/har-du-sett-et-av-disse-skiltene>
- Jernsletten, J. L. (2009). *Bissie dajve - Relasjoner mellom folk og landskap i Voengel-Njaarke sijte*. Hentet fra uit.no: <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/2512/thesis.pdf?sequence=1&isAlloWed=y>
- Johannessen, L. E., Rafoss, T. W., & Rasmussen, E. B. (2020). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Johansen, S. B. (2015). *Elsa Laula Renberg - Historien om samefolkets stora Minerva*. Kárášjohka - Karasjok: ČálliidLágádus.
- Karlsson, K.-G. (2010). *Europeiska möten med historien*. Stockholm: Atlantis.
- Karlsson, K.-G. (2018). Historia, historiadidaktik och historiakultur - teori och perspektiv. I K.-G. Karlsson, & U. Zander, *Historia är närvarande* (ss. 13-89). Studentlitteratur.
- Kongeriket Norges Grunnlov, ?? (Justis- og beredskapsdepartementet mai 15., 2023). Kunnskapsdepartementet. (2017, september 7). *Overordnet del - verdier og prinsipper for grunnopplæring*. Hentet fra regjeringen.no: <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/om-overordnet-del/?lang=nob>
- Kvande, L., & Naastad, N. (2020). *Hva skal vi med historie? Historiedidaktikk i teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven), ??? (Kommunal- og distriktsdepartementet april 24., 1989).
- Lund, E. (2017, februar 6). *Det første samiske landsmøtet*. Hentet fra NTNU Universitetsbibliotekets blogg for spesialsamlinger: <https://www.ntnu.no/blogger/ub-spesialsamlinger/2017/02/06/det-forste-samiske-landsmotet/>
- Malmros, I. D. (2018). Den historiska berättelsen i teori och praktik. I K.-G. Karlsson, & U. Zander, *Historien är närvarande* (ss. 177-247).
- Regjeringen. (u.d.). *Nasjonale minoriteter*. Hentet fra regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/id1404/>
- Regjeringen.no. (2020, februar 13). *Hvem er urfolk?* Hentet fra regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtpalte/hvem-er-urfolk/id451320/>
- Sametinget. (2018). *Tråante 2017*.
- Sannhets- og forsoningskommisjonen. (2023). *Sannhet og forsoning - grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner*.
- Skogvang, S. F. (2024, mars 22). *Fosen-saken*. Hentet fra snl.no: <https://snl.no/Fosen-saken>
- Stugu, O. S. (2013). *Historie i bruk*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal.
- Utdanningsdirektoratet. (2006a). *Læreplan i historie - fellesfag i studieforberevende utdanningsprogram (HIS1-02). Formål*. Hentet fra Webområde for Utdanningsdirektoratet: <https://www.udir.no/kl06/HIS1-02/Hele/Formaal>
- Utdanningsdirektoratet. (2006b). *Læreplan i historie - fellesfag i studieforberevende utdanningsprogram (HIS1-02). Hovedområder*. Hentet fra udir.no: <https://www.udir.no/kl06/HIS1-02/Hele/Hovedomraader>
- Utdanningsdirektoratet. (2020a). *Historie (HIS01-03). Fagets relevans og sentrale verdier*. Hentet fra Webområde for Utdanningsdirektoratet: <https://www.udir.no/lk20/his01-03>
- Utdanningsdirektoratet. (2020aa). *Historie, samisk (HIS02-03). Fagets relevans og sentrale verdier*. Hentet fra udir.no: <https://www.udir.no/lk20/his02-03/om-faget/fagets-relevans-og-verdier>
- Utdanningsdirektoratet. (2020a). *Samfunnskunnskap (SAK01-01). Fagets relevans og sentrale verdier*. Hentet fra udir.no: <https://www.udir.no/lk20/sak01-01/om-faget/fagets-relevans-og-verdier?lang=nob>

Utdanningsdirektoratet. (2020b). *Historie (HIS01-03). Kjerneelementer*. Hentet fra udir.no: <https://www.udir.no/lk20/his01-03/om-faget/kjerneelementer>

Utdanningsdirektoratet. (2020b). *Samfunnsfag (SAF01-04). Kjerneelement*. Hentet fra udir.no: <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/om-faget/kjerneelementer?lang=nob>

Utdanningsdirektoratet. (2020b). *Samfunnskunnskap (SAK01-01). Kjerneelement*. Hentet fra udir.no: <https://www.udir.no/lk20/sak01-01/om-faget/kjerneelementer>

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring til informantene

Intervju til masteroppgave om Elsa ~~Laua~~ Renbergs plass

Introduksjon

Formål

Dette samtykkeskjemaet inneholder praktisk informasjon for deg som har valgt å delta i et intervju i forbindelse med min masteroppgave. Din verdifulle innsikt er av stor betydning, og jeg setter pris på at du vil ta deg tid til å svare på mine spørsmål.

Opgaven handler om utviklingen av Elsa ~~Laua~~ Renbergs plass, og jeg ønsker å finne ut hva dette byrommet skal bli, og hvilke samfunnsfunksjoner det skal fylle. Oppgaven skal leveres i mai 2024, og vil da være tilgjengelig på nett.

Kontekst og bakgrunn

Intervjuet skjer i forbindelse med min masteroppgave. Jeg tar en mastergrad i Samfunnsfagdidaktikk ved NTNU Trondheim, og har valgt å skrive om utviklingen av Elsa ~~Laua~~ Renbergs plass. Dette er et byrom fremdeles under utvikling, og det vil være spennende å finne ut hvilke planer som er lagt for dette samiske byrommet.

Frivillighet

Det er frivillig å stille til intervju i forbindelse med denne masteroppgaven. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket uten å oppgi grunn. All data som da er samlet inn om deg, vil bli slettet. Om det skulle være ønskelig å trekke samtykket, kan dette skje via e-post til meg.

Deltagerens rettigheter

Informert samtykke

Du som deltager kan gi ditt fulle samtykke ved å skrive under dette dokumentet (og sende det i retur), eller bekrefte gjennomgang av dokumentet og godkjenne skriftlig på e-post. Samtykket må kunne dokumenteres.

Rett til å trekke deg

Du har rett til å trekke ditt samtykke når som helst, uten noen spesiell grunn og helt uten konsekvenser. All data som da er samlet inn om deg, vil bli slettet. Om det skal være ønskelig å trekke seg, kan dette skje via e-post til meg.

Konfidensialitet og anonymitet

Hvordan data vil bli behandlet

Opplysningene om deg vil bare bli brukt til de formålene som er fortalt om i dette skrevet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Etter at dataen har oppfylt sin hensikt, vil alt bli slettet. Vi behandler opplysningene om deg basert på ditt samtykke.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- Å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- Å få slettet personopplysninger om deg
- Å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Det blir kun jeg og min veileder som vil ha tilgang til opplysningene dine og svarene du oppgir.

Anonymitet

I denne oppgaven er det liten hensikt å holde informantene anonyme. Dette vil miste verdi i oppgaven. Personopplysninger som blir behandlet skjer i samsvar med personvernordningen art. 9 nr. 2 bokstav a).

Skal det likevel være ønskelig at du blir holdt anonym, kan du gjerne informere om dette til meg via e-post. Det vil da bli gjort en vurdering på hvor vidt intervjuet blir relevant for forskningen i masteroppgaven.

Intervjuprosess

Varighet og sted

Intervjuet har rundt 15 spørsmål, med noen tilleggsspørsmål. Spørsmålene vil bli sendt til deg i forkant av intervjuet, slik at du kan gjøre deg kjent med innholdet. Varigheten av intervjuet kommer an på hvor utfyllende svar det blir på hvert av disse spørsmålene. Det kan tenkes at 1 time er rimelig å anta. Sted for intervju er opp til deg som informant, enten dette blir digitalt eller fysisk.

Opptak

Intervjuet vil bli tatt lydopptak av. Opptaket vil bli slettet etter transkribering. Opptaket vil bli gjort med mobilappen «Nettskjema-diktafon». Der blir lydopptaket umiddelbart kryptert på telefonen og man kan av sikkerhetsmessige grunner ikke lytte til opptak i appen. Lydfilen vil bli sendt direkte til Nettskjema. Lydopptaket vil ikke bli lagret på en av mine enheter, og vil kun være tilgjengelig i Nettskjema. Etter at opptaket har oppfylt sin hensikt, vil alt slettes fra Nettskjema.

Kontaktopplysninger

Hvis du har spørsmål til oppgaven, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Førsteamanuensis Jon Reitan, ph.d., Institutt for lærerutdanning, veileder for masterstudenten Liv M. Hansen.

E-post: jon.reitan@ntnu.no

Tlf: 73 59 82 09 (90 72 27 76)

Eller

Liv M. Hansen, masterstudent.

E-post: livhan@ntnu.no

Tlf: [REDACTED]

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene på Sikt, eller spørsmål til personvernombudet ved NTNU, kan du ta kontakt via:

Sikt

E-post: personverntjenester@sikt.no

Tlf: 73 98 40 40

NTNU

Personvernombud Thomas Ørnulf Helgesen

E-post: thomas.helgesen@ntnu.no

Tlf: 93079038

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- Å stille til intervju i forbindelse med denne masteroppgaven
- At opplysninger om meg (som f.eks. navn og stilling) blir oppgitt i oppgaven

Jeg samtykker til at mine opplysninger blir behandlet frem til prosjektet er avsluttet.

Vedlegg 2: Godkjenning fra Sikt

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer

276307

Vurderingstype

Standard

Dato

18.12.2023

Tittel

Utviklingen av Elsa Laula Renbergs plass

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for lærerutdanning

Prosjektansvarlig

Jon Reitan

Student

Liv M. Hansen

Prosjektperiode

20.11.2023 - 01.05.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 01.05.2024.

Meldeskjema [↗](#)**Kommentar****OM VURDERINGEN**

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket. Vi har nå vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene.

TYPE PERSONOPPLYSNINGER

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om politisk oppfatning og etnisitet.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt og hvilke databehandlere du kan bruke. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.).

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

